השמדת 30 אלף יהודי קילץ

על-ידי הגרמנים-הנאצים ועוזריהם

אוסף דוקומנטרי

מאת:

טוביא פרידמן

ראש המכון לדוקומנטציה
חיפה, ת.ד. 4950

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

חודש אדר תשמ"ג, פברואר 1983

השמדת 30 אלף יהודי קילץ

על-ידי הגרמנים-הנאצים ועוזריהם

אוסף דוקומנטרי

מאת:

טוביא פרידמן

ראש המכון לדוקומנטציה
חיפה, ת.ד. 4950

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

חדש אדר תשמ"ג, פברואר 1983

Institute of Documentation in Israel
For the Investigation of Nazi War Crimes
HAIFA, 31 Ben-Yehuda St.
P.O.B. 4950 Tel. 511192

הסכון לדוקומנטציה בישראל
לחקר פעולות הפושעים הנאצים
חיפה, רח' בן-יהודה 31
ת.ד. 4950 טל. 511192

השמדת 30 אלף יהודי קילץ

ע''י הגרמנים-הנאצים

בשנת 1973 הטיל עלי פרופ' יהודה באואר, ראש המכון ליהדות זמנינו באוניברסיטה ירושלים, לערוך מחקר על שואת יהודי קהילת קילץ בתקופת שלטון הגרמנים הנאצים בעיר זו, כלומר מספטמבר 1939 עד ינואר 1945.

אחרי זמן מה הגשתי לפרופ' באואר עבודה סמינריונית זו. עתה בשנת 1983, מקץ 10 שנים, משכפל אני עבודה זו באמה עותקים, למען ארכיונים בישראל ולמען החוקרים המטפלים בעניני השואה. דומני שבצורה זו הנני מוסיף דפים נוספים להיסטוריה של שואת יהודי פולין.

בהזדמנות זו, עלי להודות למשטרת ישראל, המדור לחקר פעולות של הפושעים הנאציים, שאיפשרו לי להעתיק מסמכים מהתיקים של המשטרה שניהלה חקירה נגד רוצחים נאצים אשר פעלו בעיק קילץ (קעלץ) עיר מחוזית גדולה בפולין.

כמו כן, קיבלתי חומר דוקומנטרי מארכיון יד ושם ירושלים ומספריה שם וגם סיפורים מעדי ראיה יוצאי קהילת קילץ שעברו את השואה על בשרם ותודתי נתונה להם.

אוסף דוקומנטרי זה, הנני מקדיש לילדי קהילת קילץ,
שניספו בתקופת השואה בגיטו קעלץ ובמחנה השמדה
טרבלינקה, בידי אנשי ה-ס''ס והגסטאפו באופן ברוטלי,
אכזרי וסדיסטי, כפי שברברים-גרמנים היו מסוגלים
לבצע רצח המוני זה, בילדי ישראל.

מאת: טוביא פרידמן
ראש המכון לדוקומנטציה
חיפה, ת.ד. 4950

חודש אדר תשמ''ג, פברואר 1983

ראשיתה של קילץ היהודית

ישיבת היהודים בקילץ היתה אסורה עד המרד הפולני השני, זאת אומרת עד שנת 1863. גם בזמנים, שבעיירות הסמוכות לקילץ, כמו פינטשוב, חמילניק, חנצ'ין היו קהילות יהודיות מפוארות, היתה קילץ ריקה מיהודים.

ההיסטוריה הפולנית מזכירה את רובדה, כי בשנת 1535 נתן המלך זיגמונד הראשון פריבילגיה לתושבי קילץ, שעל פיה יש להם רשות לסגור את שערי העיר בפני היהודים. אחר כך בשנת 1761 חדש הבישוף של קראקוב את האסור, שהיה קיים מכבר.

בשנת 1832 אחרי אחרי ההתקוממות הפולנים הראשונה, השתדלו יהודים אצל השלטונות לבטל את האסור הקיים זה מאות בשנים לישיבתם בקילץ.

בשנת 1852 חיו בקילץ 101 יהודים ו-3,639 נוצרים. היהודים הללו היו קבלני הצבא הרוסי וחיילי הצאר ניקולאי הראשון.

מספר קטן זה של יהודים, לא הוו עוד קהילה מאורגנת; את הילודים היו רושמים בספרי הלידות של קהילת חנצ'ין ואת מתיהם היו קוברים בבית הקברות של חנצ'ין ובכלל בכל ענייני דת כגון נישואין וגרושין היו קשורים בקהילת חנצ'ין, העיירה הסמוכה ביותר לקילץ.

אחרי מרידת הפולנים בשנת 1863 ואחרי שיחרורם של האיכרים משעבודם לבעלי האחוזות, הותרה ליהודים הישיבה בקילץ.

(מחוך עמוד 11 שבספר קילץ)

אחרי התקוממות הפולנים השניה בשנת 1863 נשתנו התנאים בארץ "פולין" שלטון הבית המצומצם שהיה לפולנים עד כה, נלקח מהם לגמרי; גם השויות המקומיות עברו לידי רוסים. אחוזות האצילים, שהשתתפו במרד, הוחרמו ונמסרו לגנרלים רוסים ואלה החכירו אותן ליהודים.

מהעת הזאת התחילו היהודים מתחשבים בקילץ ללא הפרעה. וכעבור זמן מה התארגנה הקהילה היהודית.

בשנת 1868 התחילו לרשום שמות הילודים היהודים בספרי הלידות בקילץ. באותה שנה נפתח גם בית העלמין הקילצאי.

(מחוך העמודים 14 ו-15 ספר קילץ)

"קהילת קילץ בהתפתחותה "

אחרי מרידת הפולנים בצאר רוסיה וכשלונה, הופצה פולין בצבאות הרוסים בכל עיר ועיירה היה חונה חיל-מצב רוסי. גם בקילץ קבעו את מושבם שני גדודים של חיל רגל.

יחד עם הצבא הרוסי באו גם קבלנים יהודים, שהיו מספקים לצבא את ששששש האספניה שלו והיו גם קבלני בנין, שהיו בונים להם קסרקטין ובתי-חולים צבאיים, והם השתקעו בקילץ.

אחריהם באו יהודים בעלי זכויות מיוחדות, כגון חיילי הצאר ניקולאי הראשון ובידם זכיונות למכ'רת מלח, נפט וסיגריות וכדומה, וגם הם נוספו על הראשונים, וכך נוצר תא של קהילה יהודית במקום.

אל המתיישבים הראשונים התחילו מתלקטים יהודי הכפרים הסמוכים, וישוב היהודים בקילץ הלך וגדל.

ביחוד נתרבה מספר היהודים בעיר זו אחרי סלילת מסילת-הברזל וורשה-וינה. היהודים השתתפו בה כקבלנים, מספקי חמרי בנין וכו'.

גם השלטונות (הרוסיים העבירו לעיר זו את משרדיהם. קילץ הפכה להיות עיר הפלך ועיר המחוז.

קהילת קילץ נתעשרה בחומר וברוח. יחד עם אנשי-כלכלה באו גם אנשי-רוח; מלמדים, מורי הוראה ושאר כלי-קודש.

(מתוך עמוד 16 ספר קילץ)

גם בעלי מקצועות חופשיים, רופאים עורכי-דין, מצאו כאן כר נרחב לפרנסתם. גם בנקאים הופיעו בעיר זו ההולכת ומתפתחת. בנקים גדולים פתחו בקילץ סניפים. מנהליהם היו ברובם יהודים, כי גם לקוחותיהם של הבנקים היו אנשי מסחר ותעשיה יהודים.

ר' משה פפר, איש תרומות שעניני העדה היו קרובים ללבו ובנה בית-כנסת מפואר. אחרי פטירתו של רבה הראשון ר' טובי גוטמן הכהן ז'ל נקרא לכהן בקילץ הגאון הרב ר' משה נחום ירולומסקי ז"ל, שנתפרסם בחבוריו.

3/...

כשנתעוררה התנועה הציונית בעולם היהודי לא עמד הישוב היהודי בקילץ מרחוק, אלא כאבר חי של גוף האומה השתתף בפעולות לשם תחיית העם במולדתו. קמה בקילץ אגודת-ציונים, שרכזה בקרבה את כל הכוחות הפעילים ששאפו לגלות פעולה תרבותית, חינוכית, חברתית ולאומית ושהיוו את סלתה ושמנה של הקהילה.

(מתוך עמוד 17 ספר קילץ)

הקהילה היתה צעירה ורעננה ועלולה להתרשם מכל מה שמתרחש בעולם הרחב. לכן לא נשארה אדישה גם לגבי תנועת הפועלים המהפכנית. קמו בה תאים של קבוצות פועלים שפעלו במחתרת נגד המשטר הפוליטי הקיים ונגד המשטר של מנצלים ומנוצלים.

ולבסוף משכה אליה קילץ גם אדמו"רים צדיקים וקבעו בה את מושבם. הקהילה נתקדשה ונתברכה בחצרות אדמו"רים שנהרו אליהם חסידים מהסביבה הקרובה והרחוקה.

והנה טבלה של גדול האוכלוסיה היהודית בקילץ: -

בשנת	1873	גרו	בקילץ	974 יהודים
"	1882	"	"	2659 "
"	1897	"	"	6399 "
"	1909	"	"	11,206 "
"	1921	"	"	15,530 "
"	1939	"	"	25,000 "

(מתוך עמוד 19 ספר קילץ)

" היהודים - חלוצי התעשיה "

קילץ התחילה מתפתחת מיום שנתנה רשות ליהודים לגור בה.

סביבות קילץ עשירות באוצרות הטבע. רוכסי הרים עשירים באבני גיר ובאבני שיש. ההרים הללו היו מכוסי יערות עבותים. בין הפולנים לא נמצא איש בעל יוזמה , שיגש לנצל את האוצרות הטמונים בקרקע.

בעלי האחוזות היו יושבים באחוזותיהם ומבלים ימיהם במשתאות ובשעשועים, בציד חיות וכדומה. האכרים היו משועבדים לפרזצים, בעלי אחוזות, משוללי רצון ויוזמה.

בעלי המעמד הבינוני, מרוכזים באגודות האומנים ב"צאכים" לא יצאו, מתחומם הצר ולא עסקו בתעשיה.

(עמ' 21 ספר קילץ)

החלוץ הראשון שהתחיל לנצל את אבני הסיד שבסביבת קילץ היה יהודי בשם יהודה אהרליך. הוא קנה הר בדרומה של קילץ מידי בעל אחוזה ובנה לו כבשן לשריפת אבני הגיר לסיד.

בהתחלה נעשתה עבודה זו באופן פרימיטיבי ובכל זאת יצא לסיד הקילצאי שם, ונתפרסם בכל פולין בטיבו ובאיכותו. בעליו הלכו וההעשרו.

הם פתחו את מפעלם, בנינים חדשים נוספו, כללו מסילת-ברזל כסעיף לקוו הראשי. קרונות סיד עברו בה ומסם מענו את הסיד לקרונות רכבת-משא שהובילה את חומר-בנין זה לכל קצווי המדינה.

אבי המפעל היה יהודי אדוק; שבשבתות היה מתפלל בבית המדרש ולבש בגדי משי כאחד החסידים אולם העושר שהיה הולך ורב, הסיר את לבו לאט לאט מעניני דת. בניו שקבלו השכלה גבוהה התרחקו מעניני היהודים. זרם ההתבוללות שתקף בתקופה זו חוגים ידועים מבין עשירי העם, ששש סחף גם אותם.

(עמ' 21 ספר קילץ)

יהודי שני בשם אברהם זאגייסקי קנה הר שומם אצל פריץ פולני וכעבור זמן קצר אחרי הקניה נתגלו בו אבני גיר. זאגייסקי הקים תנורים למשרפות-סיד. מספר העובדים שהיו עסוקים בעבודה זו הלך וגדל והגיע לשש מאות.

בתעשיית אבן וסיד, לבנים ואריחים עסקו גם משפחות יהודיות אחרות. תעשיה זו העשירה את בעליה והיתה אחד מיסודות הכלכלה של יהודי קילץ.

ענף כלכלה שני חשוב ליהודי המקום היו מפעלי העץ שהיהודים הקימו בסביבות העיר. הרי קילץ היו מכוסים יערות עבותים. יערות אורן, אלון תאשור ולבנה, היו מקיפים את מקומות הישוב שבסיבותיה וחכו לבואם של יהודים שהתחילו מנצלים את העושר הטבעי הזה.

סוחרים אילי הכסף, היו קונים חלקות יער מבעלי האחוזות , מקימים מנסרות למאות והיו מעבדים את גלמי העץ לקרשים, לאדנים, לקורות ולעמודים והיו שולחים אותם ברכבות למדינות קרובות ורחוקות.

יצוא העץ הגולמי היה בידי היהודים, במפעלי העץ היו עסוקים מאות ואלפי פועלים, הרכבת הובילה סחורה זו לשפת הים הבלטי ושם נטענה על אניות שהפליגו עם סחורות-יצוא אלה לאנגליה ולצרפת.

לענף כלכלה זה שייכת גם תעשיית הרהיטים שהתפתחה בקילץ ובסביבה. תעשיה זו סיפקה עבודה לנגרים.

גם תעשיית העור נמצאה בידי היהודים. בורסקאים יהודים היו מעבדים עורות הבורסקאים הקילצאים הופצה בכל המדינה.

(עמ' 22-23 ספר קילץ)

תעשיית הנעליים הטביעה את חותמה על קילץ, שמה נתפרסם בכל המדינה, כעיר המייצרת נעליים. ענף תעשיתי זה היה בידי היהודים שפיתחוהו עד לדרגה עליונה.

בתוצרת יציקת ברזל וכלי אומל עסקו החרשתנים יהודיים.

הודות לתעשיה שפתחו היהודים בקילץ, נתרבתה בה האוכלוסיה של יהודים ונוצרים. בשנת 1918 כאשר פולין קמה למדינה עצמאית, היתה קילץ מרכז-שלטון המחוז לשטח שמספר תושביו הגיע קרוב לשלושת מיליון נפש, ותעשיית העיר היתה מספקת להם את תוצרתה.

(עמ' 24 - 26 ספר קילץ)

" מעמד הסוחרים בקילץ "

היהודי בהסתפקו במועט, היה מוכר את סחורתו בזול, ברווח פעוט. עיקר השתדלותו של הסוחר היהודי היתה להגדיל את מחזור הסחורה שלו. היה נותן אמון גם לעֲני שבעניים. סיסמתו היתה: - "אין לך אדם, שאין לו שעה; אם לא ישלם היום ישלם מחר." הסוחר היהודי היה נותן אשראי לכל איש ואיש.

כאשר התגברה האנטישמיות בארץ והיתה שאיפה חזקה בין האנטישמיים לנשל את היהודים מעמדותיהם הכלכליות בדגלם בסיסמא: - "בני עמך קודמים לבני עם זר" והיו מטיפים מבמות כנסיותיהם ובבתי המחוקקים שלהם להחרים את היהודי. לא לקנות ולא למכור לו דבר עד שיהיה מוכרח מחוסר פרנסה לעקור את רגליו מן הארץ ואז יירש התושב העיקרי את עמדתו הכלכלית.

(עמ' 26, 27 ספר קילץ)

הסוחר היהודי, כשאר יהודי גלות, היה רגיל לשאת עלבונות, מכות ונזקים - והמשיך בקיומו. בין יהודי גלות נוצרה פילוסופית-החיים, שהיתה אומרת לו "שום תופעה אינה מתמידה בעולם, היא מופיעה, ממשיכה איזה זמן בקיומה - ולבסוף היא נעלמת מאופק-החיים." היהודי צריך, איפוא, להתאזר בסבלנות עקשנית ולחכות לזמנים טובים יותר להחזיק בעצת הנביא "חב כמעט רגע עד יעבור זעם".

הסוחרים היהודיים היו אופטימיים במידי ותרה, גם בעתים רעות לא נפלו ברוחם. אינסטינקט החיים היה חזק מאוד אצלם.

" גמילות חסד "

סוחר לא השיב את פני חברו ריקם, בבקשו ממנו "גמילת חסד" הוא ידע, כי מחר יבקש הוא ממנו טובה ולא ימצא אוזן אטומה.

גמלות חסד זו הביאה ברכה רבה לסוחרים הכנים, שלא חשבו על פשיטת רגל ולא רצו לשלם ריבית בבנקים מהלוואה קטנה או גדולה. הריבית, ידעו, מערערת את מצבם של סוחרים גדולים או קטנים.

(מתוך עמ' 33 ספר קילץ)

7/...

" בעלי המלאכה "

הקהילה היהודית היתה חסרת מסורת, עד המאה העשרים. התנועות הכבירות שקמו בתוך הציבור היהודי מבפנים וגם מחוצה לו, העלו את היסוד הפרודוקטיבי בכלל ואת בעל המלאכה היהודי בפרט משפלותו החמרית והרוחנית.

מקצועות אחדים של מלאכה היו בלי יוצא מן הכלל בידי היהודים. מקצוע ההלבשה, החייטות והכובענות החזיקו היהודים בידיהם. בשנים שלפני המלחמה העולמית השניה יסדו הפולנים קואופרטיב של חייטים נוצרים. הביאו ממקומות אחרים קבוצות חייטים ציידו אותם באריגי צמר ובמכונות-תפירה, שכרו להם בית-מלאכה מרווח והוציאו כרוזים, כי נפתח בקילץ ע"י חייטים נוצרים מומחים, מדופלמים קואופרטיב.

בהתחלה פנו אליהם בהזמנותיהם נוצרים בעיקר פקידי הממשלה אך חזרו לחייט יהודי.

(עמ' 34 ספר קילץ)

" אגודת הציונים הראשונה בקילץ "

אגודת הציונים שנוסדה בקילץ בשנת 1900 רכזה בקרבה את כל אלה, שהיו חדורים אידיאה אחת, שאיפה אחת - לרומם את המוני היהודים משפלותם החמרית והרוחנית. רובם חדורי הרעיון הלאומי, שאפו להתחדשות העם במולדתו העתיקה בא"י.

ראש אגודת הציונים ומיסדה היה ד"ר פרלמן.

(עמ' 57 ספר קילץ)

אין זה תפקידי בעבודה זו לכתוב על בעלי מקצועות חופשיים, על רופאים ועורכי-דין, על אגודות שונות ועל מוסדות חינוך, תרבות והשכלה, על מוסדות צדקה וחסד, על מושב זקנים ובית יתומים, על בתי חולים, על רבנים ובתי כנסת.

על מפלגות, תנועות וארגונים שונים, על המזרחי על השומר הצעיר בקילץ, על מפלגת פועלי ציון, על התנועה הרביזיוניסטית, ואגודת ישראל.

8/...

על ארגונים כלכליים וחברתיים, התאחדות בעלי מלאכה וכו', על איגוד הסוחרים והבנקים.

על רבנים אדמו"רים ולמדנים בקילץ, ועל חברה קדישה.

על פרנסים נדבנים ואישי ציבור.

על ראשי הקהילות לפני המלחמה ועל חברי מועצת העיריה היהודים.

על סופרים ואנשי מדע, על אומנים עממיים, על דמויות וטיפוסים בעיר.

אותנו מעניינת עתה הנושא החיים הפנימיים בגיטו קילץ בתקופת הנאצים, איך חיו שם יהודים, איך הם חשבו בזמן מצוקתם עד לרגע האחרון, ומה הם ציוו עלינו לעשות על מנת שלא נשכח אותם ואת הלקח על שואת יהודי קילץ.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

תיק משטרת ישראל תל-אביב

המחלקה לחקר פעולות הפושעים הנאצים.

תיק קילץ

הנאשם: אריך וולשלגר ס.ס. האופטשטורמפירר, אוברלויטננט במשטרה שוצפוליצי". עד למעצרו אחרי המלחמה היה במשטרת מערב-גרמניה.

להלן תמצית מהדו"ח הסופי שהוגש ע"י התביעה הכללית בלודביגסבורג ב-20 בנובמבר 1964 ע"י התובע בלנק. (הדו"ח משתרע על פני חמישים עמוד בגרמנית).

מתוך עמוד 1:

ב-20 למרס 1940 היו בעיר קילץ 81551[1] נפש וב-1 במרס 1943 לאחר השמדת היהודים היו 65950 נפש[2].

עמוד 2:

כבר בשנת 1947 פתחה התביעה הכללית בהמבורג תיק פלילי נגד סמל ראשון של הגסטפו אלפרד המפל, וב-1950 נגד הרברט ביאלהורן. באותה שנה (1950) נפתח תיק ראש המשטרה (שוצפוליצי") האנס גאייר. נאמר שהוא מת ב-9 בספטמבר 1948 וב-12 בדצמבר 1950 נסגר התיק.

בשנת 1958 פתחה התביעה הכללית בעיר דרמשטט תיק פלילי נגד קומיסר וראש הגסטפו בקילץ ס.ס. האופטשטורמפירר ארנסט קרל תומאס. היות ולא נמצא האיש הפסיקו את הליכי התביעה.

עמוד 3:

בעיר ברמן שוב דרשה התביעה לעסוק בתיק של תומאס אשר ניהל את השמדת יהודי קילץ באוגוסט 1942 אך לדאבוננו לא נמצאו תומאס וגאייר עד היום הזה.

התובע בלנק מנסה לתת תמונה על הפשעים שבוצעו נגד יהודי קילץ.

עמוד 4:

נחקרו עדים גרמנים שעבדו בגנרל גוברנמנט בפולין במיוחד בקילץ. לצערנו הרב לא זו בלבד שאותם פקידים אשר שרתו בתקופת הנאצים ב"גנרל גוברנמנט" מכחישים הכל, אלא מוליכים שולל את החוקרים על מנת להרוס את החקירה הכללית לקראת המשפט הפלילי. מדובר על עד גרמני חשוב בשם ציפל, אשר פעל משנת 1940 עד אפריל 1943 בבית המשפט המיוחד בקילץ ("זונדרגריכט"). ציפל שהכיר מקרוב את האופטמן גאייר מפקד השוצפוליצי טוען שאין לו כל מושג בכל הנוגע לפרשת השמדת יהודי קילץ.

---

1. לפי הספר של קונרד טרילטש "הגנרל גוברנמנט" אשר יצא לאור בהוצאת בשנת 1942 עמ' 285

2.

עמוד 5:

התובע בלנק מדגיש בדין וחשבון שיש לקחת בחשבון שהעדים היהודים המופיעים למסור עדות בפני נושאי משרות גרמניים, הינם בעלי חשיבות ויש להם מעצורים פנימיים ולכן אינם מדברים בחופשיות. בקשר לאנשים שפעלו כצוות במשרדים גרמניים; בקילץ הגענו לאנשים כדלקמן.

עמוד 6:

שוצפוליצי' קומאנדו שהאופטמאן גאייר עמד בראשם מנו 32 איש מהם היו 14 יוצאי אוסטריה. משרד הבטחון הגרמני (זיכרהייט פוליצי') גסטאפו מחלקה 4 קריפו מחלקה 5 ו-ס.ד.

מפקד הגסטאפו הראשון משנת 1939 עד שנת 1941 היה אגארט אמיל (מת בשנת 1948) אשר דרגתו היתה ס.ס. אוברשטורמפירר.

מפקד הגסטאפו השני היה ארנסט תומאס משנת 1941 עד שנת 1943, דרגתו היתה ס.ס. האופטשטורמפירר.

השלישי שכיהן בתפקיד מפקד הגסטאפו היה קארל אסיג משנת 1943 עד 1945 בדרגת האופטשטורמפירר. (עתה הוא עומד למשפט).

הצוות שפעל בקילץ במסגרת הס.ס. הגסטאפו והקריפו כלל ארבעים ושניים איש. ביניהם היה הממונה על המחלקה היהודית בגסטאפו בשם אלפרד האמפל (אשר נפטר בשנת 1953).

מפקד המשטרה (ג'נדרמריה) אשר היה מופקד על בטחון הכפרים בסביבה היה האופטמן מאיר גרולץ.

רצוף בזה שמותיהם של שישה עשר איש אשר שרתו בג'נדרמיה. ידוע על יחידה מיוחדת של האורדנונגספוליצי' אשר שכנה במחנה בקילץ והשתייכה לפלוגת המשטרה 315. ידועים שמותיהם של שנים ששרתו ביחידה זו.

במשרדו של מושל העיר ושל מושל נפת קלץ האנס דרקסל (מת בדרזדן 1946) ידועים שמות של עשרים איש שהחשובים מביניהם היו:

קורט בילסקי הממונה על הרכוש היהודי (בתי חרושת חנויות בתים) שהעבר לידי גרמנים.

ד"ר פריץ בינהר שהיה הרופא הראשי בקילץ וסביבותיה ונתן הוראות לתת זריקות המתנה לחולים שלא יכלו להתייצב לגרוש.

יוסף קאלואש אשר היה הממונה על הכלכלה בקילץ.

מלשכת העבודה הגרמנית ידועים שמותיהם של עשרה אנשים. בראש לשכת העבודה בקילץ עמד הרברט ריכסשטין.

היינריך קלי היה הממונה על כל המנהלים אשר ריכזו וניהלו את הרכוש היהודי בידיהם.

השופטים הגרמנים בקילץ היו:

גאורג קרמר, זולטמן פאול (שופט בבית משפט מיוחד זונדרגריכט)

אלברכט ציפר (תובע בבית משפט מיוחד)

מחלקה מקומית של הוורמכט בקילץ שבראשה עמד האופטמן אריך פרטר בין השנים 1941 ו-1944.

בבית החרושת לנשק האסאג-וורקה ידועים שמותיהם של שישה אנשים:
אכטל שליכט מנהל בית החרשת שהיה בדרגת ס.ס. אוברשטורמפירר.
נוסף לזה היו בתי חרושת חיוניים שיצרו נשק לצבא.
ביח"ר לוידוויגסהיטה שמנהליו היו אלפרד הרשט ו-פוט.
במשפט נגד הפושעים מופיעים עדים יהודים מכל העולם ניצולי קילץ, בסך הכל נחקרו חמשים ושלושה עדים. שבעים עדים מועמדים לחקירה.

עמוד 30:

בלנק מתאר את השלבים בתהליך חיסול יהודי קילץ.
1. השמדת יהודי קילץ, החלה עם הקמת הרובע היהודי - גטו אשר נוסד לפי פקודת השטדטהאופטמן דרקסל ב-31 במארס 1941 על סמך פקודה מתאריך 13 ספטמבר 1940 שהוציא הגנרל גוברנמנט על פי צו מאת אדולף היטלר מתאריך 12 אוקטובר 1939.

עמוד 31:

בסעיף 3 של הפקודה הנ"ל נאמר שלשטדטהאופטמן סמכות לקבוע מה רשאים היהודים לקחת עמם לגטו ומה חייבים הם להשאיר.
לפי סעיף 5 נאמר שהפקודה נכנסת לתוקף ב-1 אוקטובר 1940. על הפקודה חתום בשם הפירר הגנרל גוברנמנט האנס פרנק.
לפי הפקודה השניה ב-29 אפריל 1941 שהוציא פרנק כדי לצמצם את היהודים באזור מיוחד מאיימים בעונשים על מי שלא יכנס לגטו.
בסעיף 3 נאמר שכל המפר פקודה זו דוטל עליו קנס בסך 10,000 זלוטי וכן עונש מאסר. הפקודה השלישית שהוצאה ע"י האנס פרנק ב-15 אוקטובר 1941 היתה חריפה יותר. בסעיף 4(ב) נאמר:
"יהודים שיעזבו את מקום מגוריהם ללא רשיון יוצאו להורג. אותו עונש צפוי לעוזרים ליהודים או המסתירים יהודים. אלה יועמדו בפני בית דין מיוחד אשר יפסוק דינם".
הפקודה הוצאה בוורשה בתאריך 15 אוקטובר 1941 (15.10.41).

עמוד 34:

מושל העיר והנפה הוא הנציג של הגוברנר בפני האזור בו הוא מכהן בתפקיד ולכן הוא רשאי להוציא פקודות בשם הגנרל-גוברנר.
בתחילת 1942 הועברו השלטון והכח מידי הגוברנר והשטדטהאופטמן לידי הס.ס. והפוליצייפורר.

עמוד 35:

אחרי משלוח יהודי ראנום (עיר המחוז) להשמדה ב-5-4 אוגוסט 1942 וכן ב-19-17 אוגוסט אותה שנה הוחל למחרת היום (ב-20 אוגוסט 1942) בגירוש יהודי קילץ להשמדה.

עמוד 35 (המשך):

לפי ההשואה עם מחוזות אחרים בגנרל גוברנמנט מתקבל שהאקציה במחוז האדום החלה כמה חודשים מאוחר יותר. האיחור נובע מהקשיים של הטרנ-ספורטים (קשיי תחבורה).

עמוד 36:

היתה ישיבת עבודה בקראקוב שהשתתפו בה נציגים של המשטרה, ז"א משרד הבטחון הנאצי ופקידים בכירים של הממשל (מושלי המחוזות). דובר אז על דרך להשמדת היהודים באזורם. בשם מחוז ראדום השתתף סגנו של הגוברנר בשם אוסואלד (עתה ציר בלאנדראט בפרייבורג) אשר הביע דעתו על המצב בדיסטריקט ראדום.

דובר על האיחור בביצוע האקציות ושילוח היהודים למחנות ההשמדה מדיסטריקט ראדום. היה צפוי לשלוח אותם למחנות השמדה בלזיץ במחוז לובלין, אולם נתברר שהדבר בלתי אפשרי ולכן הוחלט לשלוח אותם למחנה ההשמדה שרבלינקה (אשר החל לפעול מ-22.7.42) כמו בכל המחוזות של הגנרל גוברנמנט כך גם בראדום היה חיסול היהודים נתון בידי הס.ס. ופוליצייפירר. זה האחרון הקים קומנדו של שנים עשר איש ממשרד הבטחון (זיכרהייט פוליצי) שבראשו עמד ס.ט. האופטשטורמפירר פויכט מגסטאפו ראדום. פויכט היה הממונה על המחלקה היהודית (מחלקתו של אייכמן) בדיסטריקט ראדום והיה כפוף למרותו של הס.ס. ופוליציייפירר של ראדום בשם ד"ר בטשר.

פויכט ואנשיו היו הקומאנדו אשר ניהל את גירוש היהודים ממחוז ראדום למחנות ההשמדה.

עמוד 37:

לרשות הקומנדו של פויכט עמדה פלוגה של האורדנונגספוליצי ופלוגה של מתנדבים רוסיים (אוקראינים מהארמיה של גנרל ולאסוב אשר ערקו לצד הנאצי ולחמו נגד הסובייטים). תפקידו של פויכט היה לבוא לישיבה "איינזטסבעשפרכונג" כשהשתתפו בה מושל הנפה, מושל העיר, מפקדי הז'נדרמיה והשוצפוליצי. הישיבה התקיימה שבועות מספר לפני גירוש יהודי קילץ. גירוש יהודי קילץ היה בתחום סמכותו של פויכט שישב במטה הגסטאפו בראדום והיה ממונה על עיניני היהודים.

לזונדרקומנדו זה אשר היה צריך לנהל את הגירוש לא היה די כוח לבצע את המשימה, לכן הובאו למטרה זו כל יחידות המשטרה המקומית על מנת לבצע גירוש והעמסת היהודים על הרכבות.

יש להניח שמנהל משרד הבטחון ומפקד המשטרה בקילץ הם שהיו אחראים על ניהול פעולת הגירוש. פויכט עצמו נתן להם הדרכה ועצות וזאת מכיוון שלמפקדים המקומיים היה ידע רב במקום והיו בקיאים בשטח ובתושבים.

במחוז ראדום היו הרבה ערים ועיירות כך שלזונדרקומנדו של פויכט לא היה בזמן הכה והאפשרות לבצע את כל הגירושים ממחוז ראדום ולכן עשו זאת המפקדים המקומיים של הגסטאפו והשוצפוליצי".

פ ר ק ר ב י ע י

עמוד 38:

על השמדת יהודי קילץ הגענו למסקנות כדלקמן:

1. האקציה נגד היהודים אשר חזרו מברית המועצות. יהודים שנמלטו בספטמבר 1939 לאיזור הכיבוש הסובייטי חזרו בשנת 1940 לקילץ. אותם היהודים שחזרו ונתפסו ע"י כוחות הבטחון הנאצי נורו למוות. (ידוע על שמונה עשר איש שנורו למוות). על האקציה הזו נודע כבר במשפט הפלילי בעיר בוכום נגד הפושע-הנאצי אופערמן. (העדים החליפו את האקציה הזו באקציה נגד הקומוניסטים שבוצעה ב-28 באפריל 1942 שדובר עליה במשפט בעיר דארמשטאט נגד הפושע הנאצי גרעיסר.

עמוד 38:

2. אקציה נגד הקומוניסטים ב-28 באפריל 1942.
אין עדיין עדים שאפשר על פיהם לבסס את כל מהלך האקציה נגד הקומוניסטים. עדים יהודים חושבים שהאקציה נערכה ב-26 באפריל 1942 וחשוב קומוניסטי יהודי בשם רייזמן נורה באותו יום.

עמוד 39:

3. הגירוש הראשון של יהודי קילץ בוצע ביום חמישי 20 באוגוסט 1942, הגירוש השני ביום שבת ה-22 באוגוסט והגירוש השלישי ב-24 באוגוסט 1942. בכל אחד מהימים הנזכרים נשלחו 6.000 יהודים למחנה ההשמדה טרבלינקה.
הסלקציות (בחירת האנשים מי לחיים ומי למוות) התנהלו ע"י מפקד הגסטאפו טומאס ומפקד השוצ-פוליצי גאייר. כל היחידות המשטרתיות מחוץ לצבא (ווהרמאכט) נשלו חלק באקציות.

נאמר שפויכט נטל חלק והיה נוכח בעת הגירוש מקילץ, מלבדו נזכרו גם כן קצינים שהיו פעילים כמו וואלשלגר, רומפל, ביסינג, האמפל, תומאלה והייניש. בקילץ לא שלחו את הזקנים לטרבלינקהאלא ירו בהם במקום. וזאת בניגוד למה שנעשה בטומאשו ב-מאזוביצק. על הריגת יהודי קילץ יש כמה סברות, האחת אומרת שנורו כ-4000 איש בעוד שאחרים מונים כמה מאות.

עמוד 40:

על הריגת היהודים במקום בשעת האקציות ב-20 עד 24 באוגוסט 1942 קיבלו ידע מטוייים. ב-20 באוגוסט או ב-21 באוגוסט קיבלו החולים היהודיים זריקות ההמתה. אלה שלא מתו מהר נדקרו בליבם למוות. מירשם זריקות

ההמתה ניתן ע"י ד"ר בריינר (גרמני נאצי). ישנם עדים המעניים שקרוב ל-900 חולים הומתו בבית החולים מתוך כאלף ומאתיים שנמצאו בו. על כך מעידה העדה גב' סערוטניק ששירתה כאחות בבית החולים.

ב-24 באוגוסט 1942 נורו למוות כל היהודים שישבו בבית הסוהר שבגטו. גם ילדי בית היתומים נהרגו באותו יום. לפי השמועות הושלכו מהקומה השניה לרחוב. שמותיהם של מבצעי הפשע עדיין לא ידועים.

עמוד 41:

מפקד המשטרה היהודית בגטו (אורדנונגס-דינסט) מר שינדלר נורה ע"י איש הגסטאפו הייניש בשעת הגירוש הגדול.

עמוד 42:

"פרק 4 ההריגות בגטו הקטן"

אלו שנשארו מהמיון (הסלקציה של 1942 אוגוסט 24-20) בין 1700 ל-2000 נפש מתוך 20.000 יהודים. עובדים ועובדות יהודיים, הוכנסו לגטו הקודם שהוקטן מאוד וצומצם לאחר האקציה השלישית ב-24.8.42 פעולה זו נעשתה בהשגחתו של הנאצי וואלשלגר שהיה סגן מפקד השוצפוליצי בקילץ.

עמוד 43:

ראש היודנ-ראט היה אז הרמן לוי. באביב 1943 הובאה משפחת לוי לבית העלמין בקילץ ונורתה למוות. באותו זמן נרצחו הרופאים היהודים בבית הקברות. שתי הפעולות הללו בוצעו בפקודתו של וואלשלגר.

חלק מהנשארים בגטו הקטן עסקו באיסוף הרכוש שנותר מהגטו הגדול. פעולה זו נעשתה בהשגחת וואלשלגר והממונה על הרכוש בשם וירץ. הרכוש נשלח לגרמניה.

"פרק 5 הגירוש השני מקילץ סוף מאי 1943"

אלף היהודים הועברו בגירוש השני בסוף מאי או תחילת יוני 1943 למחנות העבודה. 1. בליז'ין. 2. סקארז'יסקו. 3. פיונקי. 4. סטארחוביץ. יתר היהודים הועברו לקסרקטין בשטח בית החרושת הצבאי לצרכי מלחמה ב-לודביגס-הוטה.

באקציה אחרונה זו נרצחו כארבעים ילדים (בני שוטרים ובעלי מלאכה מעולים אשר עבדו למען הגרמנים) בשטח בית העלמין בקילץ. רצח זה בוצע ע"י גאייר וולאשלגר.

בשנת 1943 הוחלף טומאס ע"י מפקד הגסטאפו עסיג אשר השתתף בכל האקציות של שנת 1943.

עמוד 47:

פרק 7

בפרק זה מתייחס התובע מלודביגסבורג לאשיותו של גאייר, קיים חשד שהוא נמצא אי-שם בחיים. אותם דברים נאמרו לגבי תומאס מפקד הגסטאפו, לא ידוע אם אכן מת. תיקם של השניים עדיין לא נסגר.

עמוד 49-50:

בעמודים אלה מתייחס התובע ליתר הפושעים הנאצים. בסופו של דבר, אין התביעה מלודביגסבורג יכולה לקבוע כמה יהודים נהרגו ע"י הנאצים בקילץ עצמה מספטמבר 1939 ועד לינואר 1945.
התיק הפלילי הועבר לבית המשפט בדארמשטאט נגד ארבעה פושעים נאציים שהועמדו לדין: וואלשלגר; בלהורן, שיפעלע, עטיג.

תורגם מגרמנית לעברית
ע"י טוביה פרידמן.

Tabela II

KIELCE – MIASTO

LICZBA ŻYDÓW					
Przed 1.IX.1939 r.	1940 r.	1941 r.	1942 r.	1943 r.	1944 r.
18.000[1]	ok. 26.000[2]	ok. 27.000[3]	przed 20.VIII.- ok. 27.000[4] po 24.VIII.- ok. 2.000[5]	V - ok. 1.000[6] VI - ok. 500[7]	VII - ok. 500[8]

Tabela IIa

KIELCE – MIASTO

WYSIEDLENIA I ZAGŁADA		
1942 r.	1943 r.	1944 r.
20.VIII – ok. 7.000[9] 22.VIII – ok. 7.000[9] 24.VIII – ok. 7.000[9] do Treblinki	I – 150[10] do Starachowic IV – ok 50[10] V – 120[11] do Skarżyska 31.V – ok. 500[12] do Pionek, Bliżyna i Starachowic 31.V – ok. 45[12] (dzieci)	VIII – ok. 500[13] do Trzebini, Oświęcimia i Buchenwaldu

6/n

Nr 48

31 marca 1941. Kielce. — Rozporządzenie starosty m. Kielce, Drechsla, o utworzeniu getta.

Verordnung über die Bildung eines jüdischen Wohnviertels in der Stadt Kielce.

1) Das jüdische Wohnviertel der Stadt Kielce umfasst die in der Anlage dieser Verordnung aufgeführten Wohngrundstücke.

2) In diesem jüdischen Wohnviertel haben sämtliche in der Stadt Kielce ansässige Juden zu wohnen. Ausserhalb dieses Wohnviertels ist Juden der Aufenthalt verboten.

3) Die innerhalb des jüdischen Wohnviertels wohnenden Polen haben ihre Wohnungen bis zum Donnerstag den 3. April mittags 12 Uhr nach ausserhalb dieses Wohnviertels zu verlegen. Wohnungen werden durch das städtische Wohnungsamt angewiesen.
Nichtjuden, die bis zu diesem Termin ihre Wohnungen im jüdischen Wohnbezirk nicht verlassen haben, werden zwangsweise ausgesiedelt und dürfen bei dieser zwangsweisen Aussiedlung Einrichtungsgegenstände, Warenvorräte usw. nicht mit in ihre neue Wohnung überführen.

4) Die noch ausserhalb des jüdischen Wohnviertels wohnenden Juden haben ihre Wohnungen bis zum Sonntag den 6. April mittags 12 Uhr in den jüdischen Wohnbezirk zu verlegen.
Wohnungen im jüdischen Wohnviertel werden durch das Quartieramt des Arbeitsamtes zugeteilt. Einrichtungsgegenstände und die zum persönlichen Gebrauch bestimmten Kleider sowie Geschäftseinrichtungen und ordnungsgemäss erworbene Warenvorräte können dabei mitgenommen werden.

5) Juden, die ihre Wohnungen innerhalb der gesetzten Frist nicht in den jüdischen Wohnbezirk verlegt haben, werden zwangsweise aus der Stadt Kielce ausgesiedelt. Es dürfen bei dieser zwangsweisen Aussiedlung Einrichtungsgegenstände, Warenvorräte usw. nicht mitgenommen werden.

6) Handelsgeschäfte, Werkstätten und andere Unternehmungen von Juden, die ausserhalb des jüdischen Wohnviertels liegen, müssen mit [illegible] jüdischen Wohnviertel umgesiedelt werden, es sei denn, dass sie [illegible] Sonderverordnung [illegible] Treuhandverwaltung stehen. Treuhandverwaltete Betriebe [illegible] Umsiedlung versetzt.
Innerhalb [illegible] jüdischen Wohnviertels liegende nichtjüdische Betriebe sind [illegible] jüdischen Wohnviertels auszusiedeln.

6/2

7) Nichtjuden ist es untersagt, Juden Unterkunft zu gewähren. Bei Verstössen werden die Wohnungen der Nichtjuden zwangsweise eingezogen.

8) Dem jüdischen Aeltestenrat sind von den Juden, dem polnischen Wohnungsamt von den Nichtjuden alle im Verlauf dieser Umsiedlungsaktion geräumten Wohnungen umgehend zu melden.

9) Das durch diese Verordnung gebildete jüdische Wohnviertel ist insoweit als offenes jüdisches Wohnviertel zu betrachten, als der Zutritt zu ihm Nichtjuden nicht grundsätzlich verboten ist.

10) Den Juden ist das Verlassen dieses Wohnviertels zu geschäftlichen oder sonstigen Zwecken nur gestattet, wenn sie sich im Besitze eines mit Lichtbild versehenen Passierausweises meiner Dienststelle befinden. Diese Ausweise sind unter ausführlicher Begründung und Beifügung von 2 Lichtbildern über den Aeltestenrat bei meiner Dienststelle zu beantragen.

11) In nichtjüdischen Betrieben ausserhalb des jüdischen Wohnviertels beschäftigte Juden erhalten Ausweise zum geschlossenen An- und Ausmarsch aus ihrem Wohnviertel an ihre Arbeitsstätten.

12) Betreten und Aufenthalt auf der Radomer -Petrikauer- und Bodzentynerstrasse ist Juden verboten.

13) Die ordnungsmässige Bildung des jüdischen Wohnviertels, die Aufrechterhaltung der Ordnung, die [illegible] der notwendigen, insbesondere der sanitären und sozialen Einrichtungen hat der Aeltestenrat der Juden der Stadt Kielce zu besorgen. Er haftet mir für die reibungslose Durchführung aller notwendigen Massnahmen.

14) Die Nichtbefolgung dieser und im Zuge dieser Anordnung noch weiter ergehender Anordnungen und Durchführungsbestimmungen werden rücksichtslos und schärfstens verfolgt und bestraft, wobei Vermögenswerte eingezogen werden.

Der Stadthauptmann
Drechsel

AZIH. Odp. [illegible] niem. Nr 90.

Rozporządzenie o utworzeniu żydowskiej [illegible] dzielnicy mieszkaniowej w mieście [illegible]

1. Żydowska [illegible] dzielnica mieszkaniowa m. Kielce obejmuje [illegible] w załączniku do niniejszego rozporządzenia tereny mieszkaniowe.
2. W tej żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej winni [illegible] wszyscy Żydzi mieszkańcy m. Kielce. Wyjazd poza tą dzielnicę mieszkaniową jest Żydom wzbroniony.
3. Polacy mieszkający w żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej, winni przenieść się poza tę dzielnicę mieszkaniową do czwartku [illegible], 12-ej w południe. Miejski Urząd Mieszkaniowy wyznaczy mieszkania.
Nie-Żydzi, którzy do tego terminu nie opuszczą swych mieszkań w żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej, zostaną przymusowo wysiedleni i podczas przymuso-

– עדותו של ב.ז.ק. –

כשפרצה המלחמה הייתי תלמיד כתה שלישית של גמנסיה בקילצה. דודי נחמיה, שהגרמנים חיפשוהו על היותו נשיא הליגה האנטי-היטלרית, הסתתר בתחילה בקילצה ואחר כך בוורשה, אצל שיפר. אמנם הועמד לרשותו אשיון עליה לארץ ישראל, אולם, לא הספיק להכין את כל הנייורות לפני פרוץ המלחמה עם איטליה. בסוף שנת 1940 או בראשית 1941 חזר לקילצה. בעיר השתוללה אז מגפתהטיפוס ודודתי אירגנה בית חולים בכספי ה"ג'וינט".

בשנת 1940/41 התחיל היחס ליהודים הולך ומחמיר. מדמן לשמן היו משטלים עליהם קנסות, לוקחים מהם בני-ערובה, מסלקים אותם מבתיהם הדורים ומרחובות ראשיים ומרחיקים אותם מהחיים הכלכליים וכן חושפים רבים לעבודות. מועצת הזקנים התנדבה להעמיד פועלים אולם נתקלה בסירוב. לעבודות קבועות, שהצריכו מומחיות, היו הגרמנים לוקחים פועלים מה"יודנראט" לעומת זאת לעבודות פשוטות היו חושפים אנשים ברחובות. אל בעלי מלאכה מומחים התיחסו לא רע. הוורמכט בכלל לא נהג רע כלפי פועלים יהודים, אולם אנשי ס.ס., היכום והיו גם מסיתים בהם כלבים. מעשי רצח לא אירעו אז. כאשר ביום חורף אחד של 1940 התנפל ההמון הפולני על היהודים והתחיל משליך בהם כדורי שלג שלתוכם הוכנסו אבנים, הופיעו אנשי הגיסטאפו, עצרו מתנפלים אחדים וההמון התפזר.

עוד קודם לכן הונהגה ענידת הטרטים, שחייבה את כל היהודים מגיל 14 ומעלה. הגיטו הוקם בהדרגה בשנת 1941. בתחילה הרחיקו את היהודים מהרחובות הראשיים, אחר כך ריכזום ברובע מיוחד, שהתושבים הפולנים פונו ממנו, אחר כך הכריזו על "ששה מיוחד" ("זונדייר-געביט") ששם התרכזו כל היהודים, למרות העובדה שמקרים של מחלות השיפוס היו יותר שכיחים ברובע הנוצרים. זו היתה הקדמה לסגירת הגיטו, שנתקיימה באפריל 1941.

האקציה הראשונה נערכה ב-18 לאוגוסט 1942, לאחר האקציה בלובלין, ורשה וראדום. ערב לפניה השתדלו הגרמנים להרדים את הרוחות והרגיעו את נשיא היודנראט, הרמן לוי, שנחרד בראותו איש ס.ס. העונד על זרועו סרט של ה"יודן-ורנייכטונגס-קמפ". בגיסטאפו נאמר לו אז, שהודות לעבודתם הפוריה של היהודים, לא תיערך כל פעולה לרעתם. בשעה 12 בחצות הלילה הוקף הגיטו בשרשרת מכונות-יריה. לתוך הגיטו ניכנסו אנשי הגיסטאפו, פלוגות ס.ס., חברי ה"שוצפוליצייי" הגרמנית ועוד אנשים מפלוגות אחרות. את השרשרת החיצונית היוו אוקראינים וליאים או לטים ואחריהם עמדה משטרה פולנית, ששמרה על הרובע הארי, לבל תהיינה בו התקהלויות.

משרדי המיליציה היהודית ניתפשו אף הם על ידי הגרמנים. כל חבריה נעצרו וניתנו להם פקודות מודפסות בעלונים, שאותם היו חייבים לחלק בכל בית ובית יהודי וכן לקרוא ליושביו לצאת לחצר עם המטלטלין, שמשקלם לא צריך היה לעלות על 8 ק"ג ואחרי כן להתאסף על הרציף הרכבת. התחיל הרצח, בעיקר זקנים, נכים ואנשים ידועים, בעלי תעשיה גדולים וכו'. כל הכסף והתכשיטים הוחרמו. ליהודים מכובדים, בעלי הדרת פנים, ציוו להתיצב ליד הקיר ולקרוא בקול: "אנוכי ברון, אנוכי מורגנטאו, אנוכי הור-בלישה" ותוך כדי כך היו יורים בהם. קבומות יהודים בנות 180-120 איש הובאו דרך הרובע הפולני אל תחנת הרכבת והועלו על קרונות הרכבת, שפוזר בהם כלור תחילה. עבדתי אז בבית החרושת (הושה לוביקוב) והייתי נוכח בשעת ה"אקציה".

אל שורת ה"ארמיה קראיובה" (צבא המחתרת של הממשלה הפולנית הלונדונית) הצטרפתי בשנת 1942, אחרי שברחתי ממחנה העבדות, אשר הוקם בשביל יהודים שניבחרו לחיים אחרי פעולות הגירוש בקילצה ושנועדו לעבודה בבתי החרושת לכלי זיין. (ה"אקציה" נערכה שם באוגוסט 1942 ומכלל 22.000 התושבים היהודים נשארו בחיים 1750 איש).

עם הגופים של "ז" (אירגון פולי במחתרת) עמדתי במגע עוד קודם לכן. אחרי בריחתי מהמחנה הקילצאי הגעתי לווארשה בתור "ארי". בזמן שהותי בווארשה (לפני ואחרי היותי ביער) נהגתי אורח חיים רגיל.

יהודים לא נתקבלו אל ה"ארמיה קראיובה", פרט ליוצאים מהכלל מעטים. היחסים בין חברי ה-אק והיהודים הצטמצמו למגע עם "האירגון היהודי הלוחם" שבגיטו ווארשה; עם הפרטיזנים היהודים לא קיימו אנשי ה-א.ק. כל קשר וביער נקטו כלפיהם עמדה פסיבית. לעומת זאת התיחסו ליהודים בשנאה אנשי ה-נ.ס.ז. -(אירגון לוחם ימני קיצוני) והגיע גם לידי התנגשויות עם קבומות יהודים שברחו מהגיטאות אל היער ועם אנשי הנ.ס.ז.

התקוממות הגיטו בווארשה עשתה רושם עצום ולא היה קץ להתפעלות לשמע מעשי הגבורה של לוחמי הגיטו ואומץ רוחם. בקרב אוכלוסית הנוצרים חל שינוי כביר לטובה. הגיעה עזרה מאורגנת ראשונה, אמנם דלה, מטעם ה-אק (הצלב הפולני האדום), הכמורה של מפלגת האיכרים, ה-(קומוניסטים) ומצד חלק קטן של ה-O. ניתן סיוע ליהודים המשוטטים וכן כסף בשביל המסתתרים. כסף למטרה זו הגיע כביכול מחו"ל. יחד עם הדברים שהורדו מאירונים בשביל ה-אק.

הנשק לגיטו הושג בעיקר ממקורות פרטיים בעד כסף רב ובעמצאות מבריחים או אנשים פרטיים, מקורבים ל-אק (יש לי רושם שה-אק היתה בכוונה שולחת את אנשיה למטרה זו, כדי להשיג כסף). באופן רשמי וללא תשלום העמיד ה-אק לרשות לוחמי הגיטו כמות גדולה של רימונים מתוצרת עצמית (המכונים "פיליסינקי"). חומר לתעשית הרימונים הללו הובא מאנגליה והורד באוירונים. ניתן גם מספר קטן מאד של אקדחים. עד כמה שידוע לי, לא היה ללוחמי הגיטו נשק ממוכן ואף לא רובים אוטומטיים. הקרב התנהל בעיקר ברימונים מטיפוס גרמני ופולני שמלפני ספטמבר, הושגו ממקורות פרטיים, וכן על ידי ה"פיליסינקי". השתמשו גם באקדוחים, שאף הם הושגו ממקורות פרטיים.

עזרה באנשים לא ניתנה מטעם ה-אק וזאת בגלל היות הקרב ללא תקוות הצלחה. עזרה במלוא מובן המילה יכלה לשמש התקוממות כללית, אולם זאת היתה יכולה להיערך רק בתנאים נוחים ועם עזרה מבחוץ. בשעה שהגיטו עמד בהתקוממותו, ביצעו פלוגות סדירות של ה-אק, כלומר פלוגות המחץ, פעולות קטנות ברובע הלא-יהודי, קרוב לשטח עליו התנהלו הקרבות, בכדי שהלוחמים בגיטו יוכלו בינתיים לברוח. פעולות אלה נימשכו זמן קצר ודומני, כי נשאו אופי תעמולתי בלבד, כדי להוכיח לעולם על פעילות הפולנים. אילו היו אנשי ה-אק מוכנים להקריב קורבנות, אפשר היה לסייע לבריחת היהודים המונית ואחר-כך, בעזרת פלוגות אק אחרות להעביר את היהודים ליער ולהרכיב מהם פלוגות-יער.

היחסים בין הפולנים והיהודים בראשית המלחמה היו רעים מאד. בתקופה מאוחרת יותר היה יחס הפועלים טוב, האיכרים - טוב מאד. יחס המעמד הבינוני והאמיד נישאר רע ושל האינטליגנציה היה רע מאד.

פעולות הגירוש בקנה מידה גדול בטרבלינקה ולבלז'ץ לא עשו רושם בקרב האוכלוסיה הפולנית ורק אחרי התקוממות הגיטו באה תמורה יסודית טובה. עתונות המחתרת (פרט לבטאון ה-נכז) כתבו על הצורך לעזור ליהודים. ברם, לא ניצלו את המומנטים הפסיכולוגיים כגון, השתתפות היהודים בקרבות, סבלות הגיטו הוורשאי, השתתפות היהודים בצבא המהגרים ולא גילו את כל הדברים האלה לצבור הרחב. אף ברגעים שהגיטו עמד בלהבות לא יצאו בפעולות תעמולה בקנה מידה רחב. ההנהלה הציה, אמנם, עזרה אבל בלי הדגשה מיוחדת ולעיתים אף בלא רצון. העם ראה זאת והתיחס באדישות לפקודות בדבר סיוע ליהודים, (כגון: פקודת חיסול המלשינים על היהודים), ואחרי שנתגלו מלשינים פולנים רבים, לא היו מבצעים את פסק הדין נגדם אלא במקרים בודדים וגם אז עשו זאת בשביל דעת הקהל בחו"ל או מתוך פחד בפני הצבא האדום, שכניסתו לפולין היתה בגדר האפשרות.

בכל זאת יש לומר, כי היו מקרים רבים אינדיבידואליים של הגשת עזרה ליהודים מתוך חירוף נפש. האיכרים גילו הקרבה עצמית רבה בהסתרת יהודים. פלוגות היער שהיו חלק מה-AK הגישו ליהודים עזרה ניכרת.

אחרי פרוץ המרד הפולנים בוארשה, באוגוסט 1944, נתגלו יהודים רבים שהיו במשך כל הזמן מסתירים את מוצאם; כלפי אלה נקטו הפולנים עמדה חיובית יוצאת מהכלל. בימים הראשונים לקרבות שוחררה קבוצת יהודים ממחנה-ריכוז, שהוקם על שטח הגיטו לשעבר והמכונה קבוצה זו היתה מרכבת מיהודי יוון, בולגריה, הונגריה, צרפת, הולנד, ובלגיה. אחרי שחרורה בידיהפולנים הוטל על אנשיה תפקידים שונים, נשק ניתן רק למעטים. במרכז העיר לחמה פלוגה יהודית עצמאית בפיקודו של הקצין אנטק (פסיבדונים).

בספטמבר, לאחר שפילסתי לי דרך יציאה מהעיר העתיקה, ראיתי, במפקדה הראשית של הגנרל בור, ברנש לבוש צבאי, שהיה כביכול נציג היהודים (מבונד) ושכאילו עמד בקשר עם עמנואל שרר, ציר המועצה בלאומית הפולנית בלונדון, בענין עזרה לווארשה.

במחנות השבויים הפולנית, היהודים היו מסתירים את מוצאם (כמונ'), לא שמעתי על מקרי הלשנה, אולם מתוך שיחות וויכוחים, שהתנהלו שם, יכול אני לומר, כי האנטישמיות היתה חזקה מאד.

643

מתוך הביולטין וועדת ההצלה 1945-1947
של הסוכנות היהודית לא"י
אוגוסט 1946
ביולוטין בעברית
מס' 3302
6. השמדת יהודי קילצה ויחסו של צבא המחתרת
הפולנית ליהודים (עמ' 9,8,7)

תרגום מפולנית לעברית: "מביולוסין של המכון היהודי ההסטורי בוארשה מס' הספר 16-15 (מיולי עד דצמ' 1955) מתוך עמודים 103 עד 110. מחבר הפרק על מחוז ראדום-קילץ, בתקופת הנאצים, הוא: חוקר השואה אדם רושקאבסקי.

"הקטסטרופה בגורל היהודים במחוז ראדום-קילץ בתקופת ההשמדה"

(מתוך עמוד 103)

כאות מבשר גירוש כללי והשמדה סוציאלית של היהודים, אפשר לדעתנו לראות בצימצום כרטיסי המזון של האוכלוסיה היהודית במחוז ראדום. עד לחודשי פברואר מארס 1942 קיבלו היהודים בסך הכל 337.000 כרטיסי מזון, אשר הבטיחו באופן פורמלי את הזכות לכל נפש לקבל 100 גרם לחם ליום, 200 גרם סוכר לחודש לכל כרטיס.

לפי פקודת הגוברנטור קונדט מראדום בפברואר 1942, צומצמו הכרטיסים ל-200.000 וכמות המזון הופחתה ל-50 אחוז. זו זה פגיעה באוכלוסיה היהודית במקומות הקטנים שלא קיבלו כלל כרטיסי מזון. אם למשל באיזור ראדום חולקו בינואר 1942 35.000 כרטיסי מזון, אזי בחודש פברואר 1942 חולקו 17.000 כרטיסים. באיזור אופאטוב חילקו הנאצים 8.815 כרטיסי מזון בחודש פברואר 1942, במקום 60.000 כרטיסי מזון שחילקו בינואר 1942. בעיר ראווא - מאזוביצקה, הפסיקו הנאצים לחלק כרטיסי מזון עוד בחודש פברואר 1942 עד לגירוש הכללי. (שילוח היהודים לטרבלינקה).

כתשובה להתערבות ראשי היודאן-ראשים על אי קבלת כרטיסי מזון, קיבלו תשובה מהשלטונות הנאציים במחוז ראדום, שפקודה זו יצאה מגברל-גוברנמנט קרקוב והיא חלה על כל הגנרל-גוברנמנט. עוד ניסוק מחוכם היה לנאצים שטענו, כי אשמים בכל האיכרים הפולניים שאינם מביאים את יבולם החקלאי לגרמנים לפי הקונטיגנט שעליהם לספק במועד. ("84")

אנו חושבים שהועידה בברלין (ב-20 בינואר 1942 ועידת וואנזע) הביאה להחלטה בפברואר 1942, להקטין את כרטיסי המזון ליהודים וזה אינו מקרה סתם. אנו בדעה, ששני המקרים הנ"ל יש ביניהם קשר הדוק. היות וראשי הרייך השלישי החליטו לנקוט בצעדים דרסטיים לחיסול מוחלט של היהודים. לכן לא ראו השלטונות בגנרל-גוברנמנט צורך לספק ליהודים מזון באופן סדיר אשר בין כה גורלם נחרץ להשמדה טוטאלית.

(מתוך עמוד 103)

תרגום מפולנית לעברית מתוך עמוד 104.

אות מבשר להשמדת היהודים בהיקף מחוזי וההכנות לכך היתה הפקודה של גוברנמנט קונדט מ-23 בפברואר 1942, בה הוא מחריף את פקודתו מ-11בדצמבר 1941 בענין הגבלת תחום המושב של היהודים במחוז ראשום. על עזיבת הגיטו הוא מטיל עונש מוות ליהודים, הוא הדין לגבי מי שיעזור ליהודי או יתן לו מחסה. ("85").

על סמך הצו (של גורנמנט קונדט מ-23 בפברואר 1942) החליטו מושלי האיזור (קרייז-האופטמן) ומושלי העיר שטט-האופטמן, לסגור כל גיטו שהיה עוד פתוח, .

הגיטאות הפתוחים הוקפו גדר או חומה וטביב לגיטו מבחוץ הופקדו שוטרים. פקודה כזו נתן למשל מושל האיזור ב-"פ י ו ט ר ק ו ב" במארס 1942 על סגירת הגיטו בעיר פ י ו ט ר ק ו ב. האוכלוסיה הפולנית נצטוותה לצאת מן הבתים אשר בגיטו עד ל-31 במארס 1942 . ("86") (גאזעטא ז'ידובסקה מ-6 למארס 1942). (זאת אומרת, שעד הג"ל, היו גם משפחות נוצריות, גרות בתחום הגיטו).

היהודים שהז'נדרמריה הגרמנית מצאה מחוץ לתחום הגיטו, הוצאו להורג ללא אזהרה ("87") (מתוך תיק פלילי של גנרל ס.ס. קורט בעצ'ר, מפקד הס.ס. במחוז ראדום) ("87") - בשאר אורגינל של מודעה ברחוב מאת מפקד מפקד השוץ-פאליצ'י ב פ י ו ט ר ק ו ב, בזו הלשון: ליהודים ולילדיהם אסור לעזוב את הרובע של הגיטו. אסור להם לקנות, אסור להם למכור, או להחליף, המפירים חוק זה יהרגו ביריה ללא משפט. גם ילד יהודי שיעבור חוק זה יהרג, ואף הוריו יוצאו להורג ללא משפט.

בהתחלת שנת 1942 החליטו הנאצים לחסל את המנהיגים של המפלגות השמאלניות, קומוניסטים יהודים, מתנגדי המשטר הנאצי וקציניט יהודים לשעבר. פעולה זו בוצעה בכל שטח של הגנרל-גוברנמנט. ב-19 בפברואר 1942 (ביום חמישי) הרגו אנשי הגסטאפו 40 יהודים בראדום בו במקום וקרוב ל-40 אחרים נשלחו לאושביץ. בין ההרוגים היו מספר גדול של קומוניסטים פעילים. ("89")

צרגום מעמוד 105

לפי השיטה בראדום נהרגו הקומוניסטים היהודיים גם בקילץ, צ'נסטוכוב, אוסטרוביץ, אופוצ'נו וכו'.

באפריל 1941 נהרגו בקילץ קומוניסטים יהודיים וגם בסוף שנת 1941 נהרגו קומוניסטים וגם קציני מילואים של הצבא הפולני. (היו אלה יהודים שחזרו מאיזור סובייטי אחרי אוגוסט 1941). האופטמן גאייר ניהל את 2 האקציות.

תרגום מפולנית מעמוד 106

ב-18 ביולי 1942 התקיימה הישיבה בקרקאו בין פראנק, ביהלר, קריגר, ונציגים של חמשת הגוברנמנטים. הישיבה הוקדשה להתיעצות על השמדת שוטלית של היהודים בגנרל-גוברנמנט. את מחוז ראדום ייצג אז אמטס-שף אוסוואלד, הוא הודיע שעשה את כל ההכנות לשלוח 15.000 יהודים מראדום, אך היות והאקציות התחילו קודם כל באיזור לובלין, אין זה אקטואלי עתה, היות ואין אפשרות לקבל רכבות למטרה זו, ולכן חייב מחוז ראדום לחכות עוד 6 עד 8 שבועות ("92")

תרגום מפולנית מעמוד 107

בישיבה זו, הודיע המפקד העליון של כוחות הבטחון של הס.ס. בגנרל גוברנמנט גנרל קריגר, שהמשטרה הגרמנית הכינה את האקציות נגד היהודים לכל פרטיהן וביצוען תלוי עתה בקבלת טראנספורט (רכבות) גנרל קריגר הודיע, שבעיר ראדום ובצ'נסטוחוב יש להשאיר את הפועלים היהודים העובדים בבתי חרושת לנשק ואת הקרובים ביותר שלהם ואילו היתר יגורשו... ("93")

על החלטת הממשלה בגנרל-גוברנמנט מה-18 ביוני 1942, קיבלו הודעות כל מושלי המחוז וכל מושלי האיזור. בכך אפשר להבין מדוע הארבייטס-אמט (לשכת העבודה הגרמנית) בקאמיענסק שנתן אישור ליהודים לעבוד בחקלאות, ביטל את האישור וחיש מהר הביאו היהודים העובדים בחקלאות לגישטות. ("94")

על מנת להיטיב להבין את ענין החיסול יהודי מחוז ראדום, יש להזכיר את הפקודה הסודית של היטלר מ-19 ביולי 1942 בלובלין, למפקד העליון

של הס.ס. והמשטרה גנרל קריגר. פקודה זו ניתנה ע"י הימלר, בעת השיחה עם גנרל ס.ס. גלובוצ'ניק בלובלין שיש להשמיד את כל יהודי הגנרל-גוברנמנט. ("95")

רייכספיהרר היצלר ציווה אז, שעד ה-31 בדצמבר 1942, חייבת כל האוכלוסיה היהודית בגירוש מן הגנרל-גוברנמנט. אחרי תאריך זה יכולים היהודים לחיות אך ורק במחנות סגורים בוארשה, קראקאו, צ'נסטוחוב, ראדום ולובלין. באותם מקומות ישארו היהודים אחרי סלקציה (מיון) חלק מהיהודים יהיו עסוקים בבתי חרושת, למען צרכי הווארמאכט. ("96").

מספר ימים אחרי פקודתו של הימלר, כלומר ב-22 ביולי 1942 התחילו הגרמנים לגרש את יהודי וארשה למחנה ההשמדה טרבלינקה.

המשך תרגום מתוך עמוד 107

למחוז ראדום הגיע הגל הרצחני ב-5 באוגוסט 1942, כלומר יותר מאוחר מאשר ביתר המחוזות. זה ניתן להסביר בקשיים של התחבורה ברכבות. נוסף לכך, רוצים להסביר זו לתרץ, שבמחוז ראדום עבדו בעלי המלאכה יהודים בבתי חרושת לנשק גרמניים כגון: צ'נסטוחוב, ראדום, אוסטרוביץ, סטראחוביץ, קילץ, ראדומסק, טומאשוב-מאז, פיוטרקוב, קונסק וכו'. יכול להיות שהגרמנים רצו שהיהודים יגמרו את עבודתם הדחופה עבור הצבא הנאצי לפני גירוש כללי ולמנוע ע"י כך את ההפרעות.

תרגום משולבת מעמוד 108

הגירוש והשמדת האוכלוסיה היהודית במחוז ראדום היתה השמדת חלקיה מתוך "אקציה-ריינהארד" שבראשה עמד גרופנפירר ס.ס. אודילו גלובוצ'ניק ששמשו שכן בעיר לובלין. ב-1 לאוגוסט 1942 נשלח מלובלין לראדום וילהלם בלום שטורמבאנפירר ס.ס. והוא ניהל את גירוש היהודים של כל מחוז ראדום. ("א.96")

התוכנית והזמן לגירוש היהודים מכל עיר או איזור, תוכנן מראש ע"י משהו של גלובוצ'ניק בלובלין, אשר הודיע על התאריכים של שליחת רכבות וגם שלח צוות מאומן של פלוגות הס.ס. לנהל את הגירוש בכל מקום ומקום ואנשיו של גלובוצ'ניק גם ליוו את רכבת היהודים ממקום הגירוש עד למחנה ההשמדה טרבלינקה. ("ב.96")

האקציה הראשונה לגירוש יהודי מחוז ראדום, התחילה בעיר ראדום עצמה:

1. ב-5 באוגוסט 1942 חוסל הגיטו הקטן שברחוב גליניצה בראדום.
2. ב-16 וב-17 באוגוסט 1942 גורשו יהודי ראדום מהגיטו הגדול שברח' וואלובה.
3. מ-20 עד 24 באוגוסט 1942 גורשו יהודי קילץ לטרבלינקה.
4. מ-22 בטפטמבר עד 5 באוקטובר 1942 גורשו יהודי צ'נסטוחוב לטרבלינקה.
5. מ-15 עד 21 באוקטובר 1942 גורשו יהודי פ י ו ט ר ק ו ב.

בחודש ספטמבר 1942 בוצע גירוש יהודי האיזור יענדז'עיוב.

בחודש אוקטובר 1942 היה גירוש יהודי בוסק ואיזור ראדומסק.

בחודש אוקטובר 1942 במחצית החודש השניה היה גירוש היהודים של איזור פיוטרקוב, אופאטוב, סטאראחוביץ, וטומאשוב-מאזאוויעצק.

מאוחר יותר, בנובמבר 1942, הגיע התור של יהודי איזור קונסק להיות מגורשים לטרבלינקה.

העיון בתאריכי הגירוש מאיזורים שונים של מחוז ראדום, מראה את האופייני לתוכנית הגירוש "הדפורטאציה". כבסיס יכול ללמדנו החודש אוקטובר 1942.

בהתחלת אוקטובר 1942 חוסלו יהודי בוסק והסביבה, אחרי זה חוסלו יהודי ראדומסק והסביבה, אחריהם בא בתור חיסול יהודי פיוטרקוב והסביבה יהודי אופטוב וסטראחוביץ. בסוף חוסלו יהודי טומאשוב-מזוביעצק.

<u>יוצא איפוא כי בגירוש היהודים מכל מחוז, עקירתם מהמקום והעברתם למחנה ההשמדה טרבלינקה, עסקה יחידה מיוחדת של ה-"סונדר-קומנדו" של הס.ס. שעברו מאיזור לאיזור מעיר לעיר ופעלו באפטרויות זעומות של התחבורה ברכבות להעברת היהודים להשמדה.</u>

<u>תרגום מעמוד 109</u>

<u>חיסול יהדות מחוז ראדום התחיל ב-5 באוגוסט 1942 ונגמר ב-7 בנוב' 1942 בצורה זו חיטלו הגרמנים 300.000 יהודים במחוז ראדום עד לתאריך הנ"ל.</u>

כל הטרנספורטים של היהודים, חוץ מהטרנספורט מסנדומיערז' ב-29 באוקטובר 1942 הלך לבלז'ץ, היות וסנדומיערז' היתה יותר קרובה לבלז'ץ, הועברו כל הטראנספורטים ממחוז ראדום למחנה ההשמדה טרבלינקה. שמורים מסמכים מתחנת הרכבת טרבלינקה המעידים על הריגת יהודים ממחוז ראדום בטרבלינקה. ("97")

ב-15 בנובמבר 1942 נשלח דו"ח מוארשה ללונדון "על חיסול יהודי וארשה" מטעם המחתרת המאוחדת של גיטו וארשה, ובין היתר כלול פרק על "חיסול הפרובינציות" של יהודי מחוז ראדום. הכותבים מדגישים, שההיטלריים לא שכחו אף עיירה קטנה, שום כפר או עירה שבמחוזות: וארשה, לובלין, ראדום וגליציה. הם מזכירים שורה של ערים ועיירות במחוז ראדום שכבר בוצעו בהם רצח המוני: ראדום, צ'נסטוכוב, קילץ, אופאטוב, אוסטרוביץ, אופוצ'נו, פינצ'וב, סטאשוב, פיוטרקוב-טריבונלסק, סקארז'יסק, סנדומיערז', סוכדניוב, ז'רקי. הם לא ידעו ולא יכלו לדעת את יתר המקומות. הם הדגישו שאחרי גירוש יהודי צ'נסטוכוב נשארו מתוך 40.000 יהודים רק 4.000 ומפיוטרקוב מתוך 15.000 נשארו רק 600 יהודים ("98")

שיטת גירוש היהודים

האקציות התנהלו הכל הגיטאות לפי שיטה אחידה. הגיטו נשמר היטב מבחוץ ע"י פלוגות של ז'נדרמריה גרמנית, ס.ס. גרמני, אוקראינים וגם ע"י המשטרה הפולנית. במקומות יותר קטנים, השתתפו בגירוש היהודים, גם כן מכבי-אש הפולני המקומי. שעות מספר לפני התחלת גירוש היהודים מהמקום (גיטו) הגיעה קבוצה מיוחד מחברת חשמל ואיברה לששת הגיטו חשמל עם מנורות חשמל גדולות של מאות וואט. באמצע הלילה או לפנות בוקר נכנסה לגיטו מחלקה מיוחדת של ס.ס. וגסטאפו. בראש המבצע עמד מפקד מקומי של המשטרה הנאצית או נציג המשטרה הנאצים שהגיע במיוחד מהעיר ראדום.

המשטרה היהודית (האורדנונגס-דינסט) קיבלה פקודה לגרש את כל היהודים לכיכר המיועדת לכך, על מנת לבצע שם את "הסלקציה" מיון האנשים. חלק קטן נשאר במקום לעבודת כפיה למען בתי חרושת גרמניים.

תרגום מתוך עמוד 110

הגרמנים השאירו במקום אנשים צעירים וחזקים וכמו כן בעלי מלאכה טובים. את הזקנים, החולים ואת הילדים הרגו הגרמנים במקום. אלו שנבחרו לגירוש היו קרוב ל-90% מהאוכלוסיה היהודית שהועברה לתחנת הרכבת שם חיכו להם כבר קרונות משא. הם הוכנסו בכוח בין 100 עד 150 יהודים לקרון. על רצפת הקרון נשפך סיד והחלונות היו מכוסים בגדר תייל.

רכבת משא היתה שמורה הישב ע"י פלוגות הס.ס. על גגות הקרונות עם מכונות יריה. הרבה אנשים נפחו את נשמותיהם בקרונות בנסיעה האחרונהלמחנה ההשמדה מתוך צמאון ומחוסר נשימה בתוך הקרון.

כותב פרק זה מר אדם רושקובסקי מציין שבזמן חיסול היהודים בשעת הגירושים נהרגו גם פולנים ע"י הגרמנים, פולנים אשר עזרו ליהודים. אחדים שמרו על קשר עם היהודים ואף ביקרו בחשאי בגיטו ובשעת "האקציות" לא יכלו כבר לצאת מן הגיטו. בעת גירוש יהודי קילץ בין ה-20 ל-24 באוגוסט 1942, נורו למוות עשרות פולנים. ("99")

תורגם מפולנית לעברית
ע"י טוביה פרידמן

תרגום מפולנית לעברית: שם הספר: "ביולטין של המכון היהודי ההיסטורי בוואַרשה".

מס' הספר 16–15 מיולי עד דצמב'
1955 עמודים 110 עד 113

עד ראיה אדם הלפנד
מתאר את גירוש יהודי קילץ.
מאת אדם העלפאנד, על גיטו קילץ.

ב–20 באוגוסט 1942 התחילו הגרמנים בגירוש היהודים מקילץ. 8 ימים ערך הטירור של החיה הנאצית. האקציה התחילה ב–4 בבוקר. המשטרה הנאצית (שוץ פוליצ'י) אנשי הס"ס, ס.ד. (גסטאפו) היו סביב לגיטו במעגל כבר בשעה 2 בלילה. מפקד הגסטאפו שומאס נתן פקודה למשטרה היהודית (אורדנונגס–דינסט) להעיר את היהודים ולהוציאם מבתיהם. כל אחד יכול להביא עמו חבילה לא יותר מאשר 20 ק"ג.

הגיטו חולק לשלושה איזורים. המשטרה היהודית יחד עם הז'נדרמים הגרמניים ואנשי הס"ס התחילו לבצע את הפקודה של ראש הגסטאפו תומס. ליהודים ניתן זמן של חצי שעה, על מנת לארוז את חפציהם החיוניים ביותר בשק או בתרמיל ולהיות מוכן להליכה למגרש בו נאספו היהודים. האקציה התנהלה בצעקות גדולות של הגרמנים על מנת להבהיל את היהודים ולהכניס פחד בליבם. כולנו היינו מופתעים מהאקציה הפתאומית, מיריות הגרמנים ומצעקה האחרונה של הנרצח.

בשעת מיו של העובדים היהודיים למען מפעלים גרמניים, לא הסתכלו כלל הגרמנים על "תעודת העבודה" (ארבייטס קארטע) אלא הסתכלו על כל אחד ואחד בפנים, על גופו וחיצוניותו לפי בחירתם של הגרמנים הועבר היהודי אם למקום המרכזי לגירוש או למקום אחר, להשאר. היות והמשפחות הופרדו האחד מן השני, קמה אנדרלמוסיה, בהלה גדולה, צעקות, בכי ויריות של הגרמנים, הכל יחד גרם שאנשים יצאו מדעתם והתנהגו כמשוגעים.

הסלקציות של אנשים התנהלה בליווי מכות רצח בשוטים ובעיטות ממגפי הגרמנים. הגרמנים החזיקו בידיהם "ביקוביץ" (שוט עשוי מזנבו של שור) הרביצו ביהודים ופצעו אותם קשה. כך זרעו הגרמנים בהלה בין היהודים וכל אחד רץ לפי פקודה. בצורה זו בלתי אפשרי היה להתארגן.

מזמן לזמן הוציא איש הגסטאפו או איש הס.ס. יהודי זקן מן השורה או אשה זקנה וירה בהם בו במקום. הם ירו ישר בראש הקרבן הנבעת. פניהם של הרוצחים הגרמניים היו עקומים מעוותים בהעויה מפלצתית של משורף. הם היו מרוצים ממעשיהם הרצחניים וניתן היה לקרוא זאת בעיניהם שהיו מכוסים דם.

באותו פרק זמן ביקרו יחידות גרמניים בבתים הריקים מאדם וחיפשו אחר אנשים שהסתתרו או שלא יכלו או לא רצו לצאת מבתיהם. קרבנות אלה הוצאו בכוח בידי הנאצים וספגו מכות רצח, ולבסוף נורו בעורף וכך סיימו הקרבנות את חייהם.

אחרי כל המעשה והסלקציות הקשורות באקציה זו (בגירוש) שלמעשה נסתיימה ציוו על הנשארים להתייצב בשורות, 10 איש בכל שורה והגרמנים ספרו את השורות.

גם הפעם לא חסכו הגרמנים מהלומות ביהודים. השיירה התחילה סוף סוף לנוע לכיוון המקום המיועד בגישו שבו טרם בוצעה האקציה נגד היהודים. הגרמנים ריכזו אותנו בצריף.

ברחובות בהם עברנו היה מראה איום. על המדרגות שכבו הרוגים זקנים וזקנות וגם אנשים צעירים. ברחוב יאסנה שכבה גופת יהודיה זקנה ועל ידה גופת איש צעיר. אחר כך נודע לי שהיה זה בנה אשר לא רצה להפרד מאמו החולה ושילם בחייו.

הגיעו אלינו ידיעות על גורל האנשים שנשארו על המגרש. ידיעות אלו קבלנו מפי המשטרה היהודית אשר עזרו להביא את המגורשים לרכבת ולהעמיסם על הקרונות. ברכבת זו היו יותר מ-30 קרונות משא שהחלונות היו מסורגים בחוטי-תייל. לכל קרון הוצמדו מדרגות. היהודים עלו עליהם לפי התור. גם פה הרביצו הגרמנים בקרבנותיהם, על מנת לזרז אותם לכניסה לקרון.

מכות רצח ספגו הכל, גברים נשים, זקנים או ילדים. בהתחלה העמיסו לקרון 80 יהודים אחר כך נודע לגרמנים שאין להם מספיק קרונות עבור כל היהודים אזי דחפו בכוח לתוך הקרון בין 100 עד 120 אנשים. הצעקות והבכי הדהדו בצורה בלתי אנושית.

אשה אחת שלא יכלה לסבול עוד את הצפיפות בקרון ולא יכלה לנשום, קפצה מהקרון כמעט ערומה. אנשי הס.ס. כמו להקת כלבים טורפים התנפלו על אשה זו ובכל הברוטליות והברבריות השליכו את האשה בחזרה לקרון כשהיא כבר ללא הכרה. מקרים דומים קרו לעתים דחופות בשעת הגירוש. הרוצחים ירו ביהודים והרגו אותם להנאה כמו הורגים אווז בשעת ציד.

משנכנסו היהודים פנימה לקרונות, נסגרו הקרונות על בריח ואף "נחתמו" סגור ומסוגר עד שהמשלוח יגיע למחוז חפצו. את הרכבת ליווה צוות מיוחד של גרמנים, ובפנים הקרונות יצאה הנשמה אחר כוס מים, היות וזה היה בחודש אוגוסט, והיהודים נשארו בקרונות הסגורים מבוקר עד ערב, כי רק בלילה נסעה הרכבת העמוסה קורבנות למחנה ההשמדה.

היהודים התחננו לקצת מים אך לגרמנים היו אזניים אטומות ולב ברזל, ולא הגיבו כלל. העד מוסיף שהיה מקרה שפולניה רצה להגיש סיר מים ליהודים בקרונות מתוך רחמים, אך איש ס.ס. אשר ראה שנוצריה מתקרבת לקרון הסגור, ירה בה במקום והרגה.

עתה הגיעה "האקציה האחרונה" של הגירוש. היא עלתה במכסימום של הרוגים במקום. אז חוסלו החולים בבית החולים במקום, כמו כן הילדים בבית היתומים. החולים קבלו זריקות רעל שהרופאים היהודיים הוכרחו לתת לחולים. בעגלות הובאו החולים—המתים לבורות שהוכנו עבורם מראש ברחוב נובי—שוויץ על יד נהר שילניצה.

חיסול הילדים מבית היתומים התנהל לפי התיאור של שוטרים יהודים שהיו נוכחים בשעת ההריגה, כדלקמן: חיסול הילדים חמישה ביריה אחת! את הילדים העמידו בחמשיות בשורה אחת. שוטר יהודי חייב היה להעמיד את הילדים כך שראשיהם יהיו צמודים בצדעים זה לזה. אחר כך הגיע איש הגסטאפו, תקע את אקדחו בצדע של הילד הראשון שעמד בצד. ביריה אחת הרג גם את יתר ארבעת הילדים.

בבית הקברות היהודי חפרו בורות ענקיים ושם הושלכו הנרצחים. השגיחו על מבצע זה, אנשי הגסטאפו, ס.ס. וז'נדרמריה. לפני שהגופות הושלכו לבור, הצטרכנו לפשוט את בגדיהם עד היותם ערומים. את הבגדים שרפנו לפי פקודת הגרמנים ובאפר הבגדים חיפשו הגרמנים אחרי זהב.

יהודים אחדים נאלצו לשבור את השיניים מהגופות ולהוציא את שיני הזהב. אנחנו עשינו עבודה זו, (שבירת השיניים מהגופות) באופן אוטומטי, בלי לחשוב מה אנו בעצם עושים, הפחד האיום והשרגדיה בשעת האקציה שהתנהלה לנגד עינינו הוציאה אותנו משיווי המשקל ולא היינו מסוגלים לחשוב מה אנו מבצעים במו ידינו.

בשעת האקציה השניה בגיטו קילץ השתמשו הגרמנים בנו להוציא מהדירות של היהודים את החפצים היקרים ביותר שהעברו למחסנים מיוחדים. את השמיכות הוצאנו מכל בית יהודי באלפים ורבבות והבאנו את הכל לבית חרושת לשמיכות שהיה באיזור הגיטו. ראשית כל חיפשו הגרמנים בתוך הכסתות זהב, יהלומים ומטבע זר, ואחר כך ניצלו את השמיכות עבור האוכלוסיה הגרמנית.

תורגם מפולנית לעברית
ע"י שוביה פרידמן
ב— 19.4.73

תרגום מיידיש

45 אחרוני הילדים בקילץ

ביום 29.5.43 בשעת שחר, הקישו שוטרים יהודים בקילץ על חלוני וצעקו: "אל רחבת האיסוף, למפקד!". כבר ידענו מה זה. כל אחד חש כי בא היום המחריד וזה אמנם בא.

היום היה נאה ובהיר, יום של צער ויסורים. כבר היו לנו למכביר ימים נוראים, אך מה שצפן לנו יום זה מילא את הלב על גדותיו.

בעירנו קילץ עוד נותרו אלף איש במחנה העבודה, בכללם 45 ילדים. כל הדרדקים יפים היו, אובים ונבונים. ביניהם היתה גם ביתי בת 15 חודש גיזיא, תינוקת שעיניה כתכלת הרקיע ושערה בלונדיני. האמהות שעבדו מחוץ למחנה, היו משאירות את ילדיהן אצלי. הייתי מאכילה ומלמדת אותם, ותכופות הייתי תוהה: עד מתי?... הרהור איום זיעזע את הכל: כמה זמן עוד נותר לנו לשמוח עם הילדים? הרוצחים הגרמנים רשעי עולם ארורים, מי יביא לזכור. לבי פרפר תמיד מפחד, ורק לעתים נדירות משחקת הייתי בטיפוק עם הפעוטים.

הבוקר הזה בא! מיהרתי ויצאתי מן החדר, לופתת תחת המעיל את גיזיא שלי. חטפתי אותה כשהיא ישנה, ויראתי שמא תתעורר בבכי. אחרי צעד בעלי ארוין ואחי היחיד מרדכי. בחפזה נטלתי כמה שמלות של בתי. אך שכחתי לקחת חתיכת פת וסוכר. כשבאנו היתה כבר הרחבה מלאה. כל היהודים ערוכים בשורים. עמדנו קרוב לשכנינו. פני כולם חיוורים. הידיים רועדות. מולינו ניצבים ז'נדרמים, ס.ס., גסטאפו. השמש אפוף דממה.

הדממה זרחה. נעשה חס. פורצות המלים הראשונות של הפקודה: "למסור את הילדים!" ניצוצות של אש ניתרו לנגד עיני, מכל הסתחרר, לא ראיתי ולא שמעתי מאומה. אך מבשי הקודחים ניעורו, למראה אנשי ס.ס. שהחלו אוספים את הילדים וסוחבים אותם אל ביקתה זעירה, רעועה בקצה הרחבה.

גמרתי אומר בלבי: את ביתי אחזיק, אולי אוכל להצילה!... לא היה לי עוד כוח. שש שעות עמדנו כך. הרהרתי גם בגורל ההורים, אחים ואחיות, שעמדו כך פה לפני שנה, קודם שילוחם לשרבלינקה...

כל הילדים כבר בביקתה הקטנה, צורחים ומיללים. הגדולים שבהם מתחננים באזני הז'נדרמים הגרמנים: "הניחו לנו לצאת" הללו מגיפים את החלונות והתריסים, שלא נשמע צעקותיהם. אבל שומעים אנו, אם לא באזניים, הרי בלבבות ובעצבים... בתי הקטנה עודנה אצלי. א י סבה לאחור, מדדה ממקום למקום, שלא ישגיחו בי מבטיהם של הכלבים, אולי יעלה בידי, הו, רבונו של עולם!...

והנה ניחת עלי הרגע האפל ביותר של חיי. שוטר אוקראיני הבחין בי! הריהו על ידי, עוקר את הפעוטה ממני תופס בצווארון מעילה הירוק וחוצה את כל הרחבה. הכל מדוברים: "גיזיא, גיזיא!" אין איש שלא הכיר את היפה ביותר במחנה כולו. נותרתי לבדי. שוב לא ראיתי את בעלי, את אחי. רק ראיתי שער זהוב של ילדה פעוטה וידיים מתוקות, משחקות בכפתורי השוטר הנוצצים. היא נעלמה בתוך הביקתה הזעירה. בין חבריה וחברותיה.

את המבוגרים שברחבה סידרו ב-4 קבוצות ושילחו למחנות בליז'ין, סקרז'יסק, פיונקי וסטראחוביצה. הקבוצה שלנו, שמנתה כמה מאות, הוצבה לבית חרושת לברזל בלודוויגס הוסה, ליד קילץ.

אחרי עמידה של 6 שש בכיכר, בלי אוכל, הובילונו אל צריף בית החרשת. מרחק 3 ק"מ מהמחנה הקודם. צעדנו בטורים על פני הרחובות שראו רק לפני זמן קצר בחייהם חדווה וגאווה; כשאנו חיים עוד עם הילדים, ההורים אחים ואחיות. לראשונה אחרי יחים מרובים היו ידי ריקות, בלי חבת. חשתי כי ביום זה שקעה לצמיתות שמשי, אזל דופק-החיים, כל קרן תקוה... בו ביום, ב-9 בערב נרצחו בבית העלמין בקילץ הילדים היקרים, נקשפו כניצנים מבין החיים, כוורדים המפארים את הגן. ברגע האחרון לא היתה עמם נפש קרובה אוהבת. רק מבטי שנאה ולעג-משנים אכזרי של חיות-פרא צפו בהם בנשימתם האחרונה. רק ירח וכוכבים הביטו אולי ברחמים בטבח הילדים ושילחו אורות ניחומים אל התל המשוע לשחקים של 45 קרבנות קדושים של עוללים. אף דמעה קרובה, חמה, לא הרותה את קבר הילדים הרענן!

ואלה הילדים: 1. פרושובסקה אירנקה (בת 7); 2. מינף ליליושא (7); 3. זילברשטיין דורשא(12); 4. ברקוביש מאנוש (7); 5. רייטער זאשיא(7); 6. לאקס טארענקה (6); 7. פרידמן איצק (5); 8. כמלניצקא רוזא (4); 9. כמלניצקי איזראעל (3); 10. רוזנצוויג ניזיא (5); 11. קרבל גיזלא(1.1/4); 12. גרוסברג פולוניא (10); 13. זילברשטיין מילושיא (5); 14. עלקעס ליושיא (11.5); 15. לאנדר מינקא (9); 16. אייזנברג ליאלק (5); 17. רוזנצוויג יאנושק (6); 18. גורעוויטש זיגמיש (3); 19. ולדליפרנט קארילק (1.5); 20. פיינמטר צשיא (5); 21. הופמן אניא (8);

22. מאנדלבוים חוה (5); 23. גרינברג יוזשא (7) 24. גרינברג זעווש (4); 25. ציפריס בראניוש (7); 26. קאסרילוויטש רישיא (8); 27. ווינברג פליוש (2); 28. שפיר מארצל (3); 29. גרויבורט סארנקה (5); 30. בורנשטיין מנדל (12); 31. בורנשטיין חנה (10); 32. קליינברג רעניושיא (11); 33. קליינברג דודזשיא (5); 34. בוגאיער פרדזשיא (5); 35. חרסון מיעשק (2); 36. גולדברג זוליא (2); 37. זוברמן פימוש (1.5); 38. גולדבלום יושיו (7); 39. גולדבלום ארונק (1.5); 40. לדרמן סארנקע (4); 41. יאזוויצקא עסטושיא (13); 42. יאזוויצקא חנושיא (9); 43. יאזוויצקי שמולק (10); 44. פראנצק (כינוי 14); 45. רכט מינוש (5).

ב-25 בנובמבר 1945 נתכנסנו הוריו מעשיו של הקדושים הקטנים. רק 7 אמהות ו-3 אבות היינו בבית הקברות של קילץ. כעת, שהננו בני חורין, הקמנו מצבה על קברי הפעוטות, מאבן אפורה, אך כל אחד ואחד, חקוק בלבו ציון של דם, אבן זכרון לדוי ולאבל נצחי.

לא נשכחכם, פרחים שלנו, גוזליבו היקרים! יום שואתכם גדול וקדוש לזכרון עולם. אמן סלע!

שרה קערבל.

תרגם מאידיש לעברית שוביה פרידמן.

תרגום מגרמנית לעברית

תיק בית המשפט המחוזי בתל אביב — יום ישיבה, 5 בפבר' 1970
השופט הישראלי: ד"ר יעקובי.

בשם בית המשפט של העיר דרמשטט-גרמניה
השופט: רוברט גרין.
התובע: וולפגנג בלוהם.
הפרקליטים מגרמניה: אויגן גרהארדט ופריץ שטיינהקר.

העדות נמסרה נגד קצין השוצפוליצי'י וולשלגר ואחרים שפעלו בגטו קילץ.

שם העד הראשון: אברהם אורבך. נולד ב-10 ביוני 1908 בגידל באיזור ראדומסקו-פולין. העד מתגורר עתה בפתח-תקווה רח№ רוטשילד 150. מס' תעודת זיהוי 375508.

(מתוך עמוד 1). בשנת 1934 הגעתי לקילץ וגרתי שם בזמן פרוץ המלחמה ותקופה לאחר מכן. עבדתי בחנות לצרכי ברזל שהיתה שייכת לאבי. לאחר מכן פתחתי יחד עם גיסי חנות באופן עצמאי. בשנת 1934 התחתנתי ובשנת 1936 נולד לנו בן. בשנת 1938 נולדה בתנו. אשתי ושני ילדי נרצחו ע"י הנאצים.

זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה ב-1 בספטמבר 139 כבשו הגרמנים את העיר קילץ. בתחילה לא היו שינויים ניכרים במהלך חיי היומיום. חנותי נשדדה ע"י הנאצים. יהודים נלקחו לעבודת כפיה אולם החיים נמשכו. באפריל 1941 הוקם הגיטו. עד שנת 1942 הגטו היה פתוח. בשנת 1942 הכניסו לחנותי מפקח גרמני (טרויהנדר) על הרכוש היהודי ואני המשכתי לעבוד בחנות.

(מתוך עמוד 2) אוגוסט 1942 היה גירוש היהודים מקילץ

ב-20 באוגוסט 1942 הוקף הגטו ע"י המשטרה הגרמנית והליטאית. לבית בו התגוררנו הגיעה משטרה יהודית וקראה לכל התושבים לעזוב את דירותיהם ולרדת לחצר הבית. בביתי התגוררה נערה יתומה בת שש-עשרה. במהירות רבה ארזנו את עיקר חפצינו ולקחנו אותם עימנו. קיבלנו פקודה לצאת לרחוב ולהסתדר בחמישיות. סידור זה לקחשעות רבות ואח"כ צעדנו לתחנת הרכבת. בשעת המצעד ליוה אותנו משמר של גסטאפו, שוצפאליצי'י, המשטרה הליטאית והמשטרה היהודית.

בעת שצעדנו ראיתי כיצד הוצאו גברים ונשים וילדים מבין השורות הובילו אותם לבית ואחר כך שמענו יריות. כל מי שנמצא בידו כרטיס העבודה חייב היה להחזיק אותו בידו ולהרימו. כך גם אני החזקתי בכרטיס העבודה שלי. לידי הלכו אשתי ושני ילדי. בזמן ההליכה הגיע אלי ישהו וצעק תסתלק מפה, הוכיתי בראשי באלת גומי ונפלתי. המצעד המשיך הלאה ומאז לא ראיתי יותר את אשתי ושני ילדי. כשהכרתי חזרה

אלי נמצאתי על המדרכה יחד עם עוד יהודים שהוצאו מהטור שם נמצאנו כל היום וכל הלילה רק למחרת הועברנו לבית הכנסת הגדול.

(מתוך עמוד 3)

בבית הכנסת נשארנו מספר ימים. מחלונות בית הכנסת ראינו שכל היום עברו עגלות שהיו עמוסות בגופות ההרוגים. מזמן לזמן הגיעו הנאצים; הייניש, וואלשלגר, גאייר, רומפל ושומשיץ לבית הכנסת.

משפחתי נשלחה במשלוח (טראנספורט) הראשון. אחרי יומיים או שלושה הגיעו האופטמן גאייר והייניש לבית הכנסת ונערכה שם סלקציה נוספת. הם הוציאו מספר יהודים ושלחו אותם בטראנספורט השלישי מקילץ (לטרבלינקה) למחרת אחרי הסלקציה הועברתי אני עם כאלף יהודים לגטו הקטן ברחוב זאגנסקה.

גרנו בגטו הקטן שישה עד שבעה אנשים בחדר. כל יום הועברנו בקבוצות לגטו הגדול כדי להוציא חפצים מהגטו (עבור הגרמנים) לעבודה זו התרכזנו ליד בית-הכנסת הגדול; שם היה בית היודנראט ובניין המשטרה הגרמנית. לאחר גמר העבודה נעשה מסדר ליד בית הכנסת הגדול. מזמן לזמן התנהלו חיפושים בבגדים ובגוף כדי לוודא שלא נלקח חפץ כל שהוא על ידינו.

לפי זכרוני נוכח וואלשלגר במפקדי הערב שנערכו עם תום העבודה. מפקדי הבוקר והערב היו משותפים לגברים ונשים. גם נשים העסיקו במלאכת פינוי הגטו הגדול, אולם בקבוצות נפרדות.

(מתוך עמוד 4)

בגטו היו פליטים יהודים מגרמניה ומאוסטריה. אחרי הגירוש הגדול השאירו הגרמנים את הרופאים היהודים יחד עם משפחותיהם. אך מאוחר יותר היתה אקציה נגד הרופאים. הגיעו שתי מכוניות משא על מנת לקחת את הרופאים עם משפחותיהם. על המכוניות העמיסו ציוד הרופאים כולל ציוד רפואי של רופאי השיניים וכן שמיכות עבור המשפחות נלקחו. נאמר לרופאים שמעבירים אותם לגטו גדול אי שם. למחרת היום שמעתי מפי פולנים אשר הביאו לחם ומזון לגטו שכל הרופאים ומשפחותיהם נרצחו בבית הקברות בקילץ. (האקציה נגד הרופאים התנהלה במארס 1943).

האקציה על הילדים בקילץ

בזמן חיסול הגטו הקטן (ב-29 למאי 1943) הגרמנים לקחו בכח את הילדים מידי הוריהם בשעת המפקד שנערך ברחוב זאגנסקה.

(מתוך עמוד 5)

המשטרה הגרמנית העבירה את הילדים לבית קטן מרוחק כעשרה מטרים ממקום עמידתנו. היו בערך כשישים ילדים אשר נלקחו בכח ע"י הגרמנים מכיוון שסרבו ללכת. הילדים שהיו ילדי שוטרים הכירו כל קצין בשמו וביקשו שיצילו אותם והודיעו על נכונותם לעבוד עבורם ובלבד שישארו בחיים. אבל הילדים הוכנסו בכח לבנין. היו נשים שלא רצו להפרד מהילדים והלכו יחד עמם.

כשהיינו בגטו שמענו את רעש המכוניות וצעקות הילדים; נאמר שהילדים נלקחו לבית העלמין ושם נרצחו. אני נזכר בשוטר יהודי בשם הוכמן שבשעת אקציית הילדים הציל את בנו בן השמונה והחביא אותו בגטו. הוכמן עצמו מת אך אשתו ובנו נותרו בחיים והם נמצאים בישראל. (אם הילד עובדת כאחות בבית החולים בלינסון).

אחרי חיסול הגטו הקטן הועברתי אני עם עוד שלוש מאות יהודים נשים וגברים לבית חרושת ליציקת ברזל "לודביקוב" בקילץ. שם גרנו בצריף עד אמצע שנת 1944. נמצאנו במקום תחת משמר של המשטרה הגרמנית שמפקדו היה מאק שלווה ע"י שני כלבי זאב. באמצע הלילה היה מוציא אותנו למפקד ומעביר אותנו בעבודות שונות.

ביולי 1944 הובערתי לאושוויץ והייתי במחנה הצועניים עד ינואר 1945. מאושוויץ הועברתי למחנה הריכוז דורה, שם עבדתי במפעלי הרקטות וו1/ וו2/. מדורה הועברתי לברגן-בלזן בחודש מארס 1945 וב-15 באפריל 1945 שוחררתי ע"י הצבא הבריטי מברגן בלזן.

עמוד 10:

העד אברהם אורבך חתם בנוכחות השופט יעקובי על עדותו.

תורגם ע"י טוביה פרידמן.

עמוד 28:

תרגום מגרמנית לעברית

תיק בית המשפט המחוזי בתל-אביב 10 פבר' 1970
השופט הישראלי: ד"ר יעקובי.

עדות של הגברת מרים רוזנקרנץ. נולדה ב-1 לדצמבר 1918 בעיר טטרכוביץ-פולין. מתגוררת עתה בתל-אביב רח' יליין 14. תעודת זיהוי ב-216772.

השופט הישראלי: ד"ר יעקובי.
השופט הגרמני: רודולף גריך.
התובע הגרמני: וולפגנג בלוהם.
פרקליטי ההגנה מגרמניה: אויגן גרהארדט ופריץ שטיינהקר.

הישיבה התנהלה בתאריך 10 לפבר' 1970. בין היתר מספרת העדה.

בשנת 1931 או 1932 עברו הורי לעיר קילץ. גרנו במקום עד לכיבושו בידי הנאצים. לפני המלחמה עבדתי בהנהלת חשבונות. מספר חדשים לפני פרוץ המלחמה התחתנתי.

באפריל 1941 נוסד הגטו ובו היתה דירתנו, כך שלא הצטרכנו להעתיק מקום מגוריגו. לדירתנו הוכנסו מספר משפחות וגרנו שש נפשות בחדר. בעלי היה מהנדס במקצועו ובתקופת הנאצים - במלחמה עבד כחשמלאי בגסטאפו כעובד-כפיה על פי הוראת היודנראט.

גם אני עבדתי בזמן המלחמה בעבודות כפיה שונות. בתקופת קיום הגטו הגדול הייתי בהריון. הייתי צריכה ללדת ב-20 לאוגוסט 1942. דווקא באותו יום התחילה האקציה הגדולה. המשטרה היהודית הפיצה שמועה שכל הנשים הנמצאות בהריון יוצאו להורג ביריה.

מתוך עמוד 29:

בשלב ראשון לא נכלל אזור מגוריגו בגירוש וגם לא היו לי צירי לידה. בעלי פחד מהשלב השני של הגרוש. נפרדתי מכל בני משפחתי וידידי והלכתי ב-21 באוגוסט לבית החולים.

ב-22 באוגוסט הגיעה אחות רחמניה יהודיה והודיעה פקודה שכל החולים המטולגים לפנות את מטותיהם חייבים לרדת לחצר בית החולים ולעמוד למפקד. נוצרה בין החולים בהלה. החולים אשר לא יכלו לקום ממטותיהם נתקפו בהיסטריה.

ראיתי שהאחות מזריקה לחולים ואומרת להם שהן זריקות הרגעה. יותר מאוחר נודע לי שהיו אלה זריקות המתה. אינני יכולה לומר אם החולים לא הומתו ע"י זריקות נוספות.

הלכתי למפקד שהסניטרים והאחיות הביאו למפקד החולים על גבי אלונקות. במפקד הופיע ראש היודנראט הרמן לוי עם בעלי אשר אמר לו בלחש להסתלק מהמפקד ולהכנס לבנין בית החולים. בפרוזדור פגשתי בשוטרים יהודים אשר חיפשו אפשרויות להציל חולים. אחד השוטרים נתן לי חלוק לבן של אחות. אבל לפתע הופיע וולשלגר עם עוד שני קצינים. וולשלגר תפסני בכתף וזרק אותי חזרה למקום המפקד.

מתוך עמוד 30:

באותו רגע התחילו צירי הלידה. כיצד ניצלתי, איננני יודעת. הצלתי נעשתה בעזרת המשטרה היהודית וראש היודנראט. ידוע לי שהגיעו לחצר אחיות בית החולים, לקחו אותי לצריף ועשפו אותי בחלוק של אחיות. אח"כ נודע לי שהשוטרים היהודים לקחוני לצריף כאשר הייתי מחוסרת הכרה.

באותו צריף נמצא גם בעלי אשר ניצל מהאקציה השניה. הגרמנים נכנסו לצריף ויצאו ממנו בטרם נולד התינוק. אבד לי חשבון הזמן ואיני יודעת מתי נולד התינוק שלי. הילד אינו בחיים ואבקשכם לחסוך ממני שאלות נוספות. אני יודעת רק זאת ששעה או שעתיים לאחר הלידה הצטרכתי לצאת מהצריף וללכת לחצר היודנראט. שם התקיים מפקד בהנהלת תומאס וגאייר אשר ביצעו מיון (סלקציה).

עמדתי יחד עם בעלי במפקד. גאייר שאל אותי: "היכן כרטיס העבודה שלך?" עניתי שאין לי, אך הוספתי שאני אשתו של החשמלאי רוזנקרנץ. למרבה הפתעתי השאיר אותי. באותו מפקד הוצאו בעלי מלאכה מהמפקד והושארו בקילץ. הרופאים הושארו וכל האחיות נשארה אחות אחת בלבד. אחרי המפקד הלכתי עם השוטרים היהודיים לחדר של היודנראט ושם התעלפתי מחולשה.

מתוך עמוד 31:

בחדר היודנראט נשארתי אני, בעלי והשוטרים היהודיים במשך יומיים. אני חושבת שזה היה ב-26 לאוגוסט כאשר שוב שמענו פקודה לצאת למפקד אשר היה ברחוב שארגובה. אני דיממתי לאחר הלידה והרגשתי רע. הגעתי לרחוב סטארו-וואשווסקה, בעלי אמר שהוא חייב למצוא את גאייר על מנת שלא אצטרך לעמוד במפקד. בעלי לא מצא את גאייר אלא רק את וואלשלגר וביקש ממנו שיואיל בטובו להושיב אותי על עגלה, היות ובעגלות ישבו משפחות של ראש היודנראט ועוד נשים מיוחסות אשר נהנו מיחס מיוחד אצל ראשי השלטון הנאצי. וואלשלגר הסכים והתישבתי על עגלה זו.

וואלשלגר פקד על כל הנשים לרדת מהעגלות ולהתייצב למפקד לפני כניסתנו לגטו הקטן (לאחר סיום האקציה הגדולה השלישית ב-24 באוגוסט 1942),

היה לי חום, כמעט ולא יכולתי לעמוד על רגלי. שתי נשים תמכו בי בזרועותיהן ובצורה זו החזקתי מעמד. היינו כמאה וחמישים נשים שנותרו בקילץ.

מתוך עמוד 33:

אחרי המפקד נכנסנו לגטו הקטן. עשרה ימים הייתי חולה ולא יכולתי לעבוד. בעזרת ראש היודנראט והמשטרה היהודית אשר הסתירו אותי יכולתי להימנע מיציאה לעבודה. אח"כ עבדתי במיון הבגדים מהגיטו הגדול. המשונה על הרכוש היהודי בגטו קילץ היה ווירץ.

"חיסול הרופאים היהודים"

בתקופת קיום הגטו הקטן עשו הגרמנים אקציה נגד הרופאים. בשעת המפקד בו נוכחתי; הוצאו הרופאים וחוסלו ע"י הגרמנים.

מתוך עמוד 34:

בחודש מאי 1943 היה חיסול הגטו הקטן (המחנה הקטן) אני ובעלי עברנו למפעל תעשייתי עץ "הנריקוב". באותו מפעל נתלה היהודי יענקלה זילברברג אשר בוצעה ע"י עסיג (מפקד הגסטאפו בקילץ שבא אחרי תוסמאס).

בשנת 1944 הועברנו אני ובעלי לאושוויץ. אני חושבת שהייתי באושוויץ שלושה חודשים. הופרדתי מעל בעלי. אני הועברתי לראוונסברוק ואחר כך למאלכוב.

באפריל 1945 ניצלתי ע"י "פעולת ברנאדוט" והועברתי לשוודיה. עלי להוסיף שהכרתי את רומפל, רוצח יהודי קילץ אשר הרג רבים במו ידיו, כאשר עבדתי בבית החרושת לשמיכות.

מתוך עמוד 36:

לפי שאלתו של השופט גערין בקשר לזילברברג שניתלה בהנריקוב, אני מוסיפה שהוא היה האשם בחבלה.

מתוך עמוד 40:

העדה מרים רוזנקרנץ הותמת על העדות בנוכחות השופטים.

תורגם מגרמנית לעברית
ע"י טוביה פרידמן

[illegible]

[illegible] 33:

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

[illegible] 34:

[illegible] 1943 [illegible] ([illegible]) [illegible]

[illegible] 1944 [illegible]

[illegible] 1945 [illegible]

[illegible] 35:

[illegible]

[illegible] 36:

[illegible]

[illegible]